

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

студентки 2 курсу, 8 м групи
спеціальності 081, «Право»
спеціалізації «Правове забезпечення
безпеки підприємницької діяльності»

Пропіяло Катерини

Олександрівни

Науковий керівник
кандидат юридичних наук,
доцент

Мушенко Віктор

Васильович

Гарант освітньої програми
кандидат юридичних наук,
професор

Крегул Юрій

Іванович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ УПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Неправомірна підприємницька діяльність як вид суспільно небезпечного діяння.....	7
1.2. Сутність та зміст державного правового регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності.....	19
1.3. Поняття та загальна характеристика вчинюваних Правопорушень у сфері підприємницької діяльності.....	26
РОЗДІЛ 2.НЕДОСКОНАЛІСТЬ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ПРИЧИНА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	37
2.1. Принципи, методи та форми адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.....	37
2.2.Сучасний стан правового регулювання проблем злочинності у сфері підприємницької діяльності.....	48
2.3.Причини невиконання податкового обов'язку суб'єктами підприємницької діяльності.....	60
РОЗДІЛ 3.ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІНІМІЗАЦІЇ ПРИЧИН ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	71
3.1 Посилення заходів адміністративного контролю щодо суб'єктів підприємницької діяльності.....	71
3.2. Притягнення до кримінальної відповідальності як спосіб впливу на суб'єктів, що здійснюють фіктивну підприємницьку діяльність.....	82
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. Посилення протягом останніх років неправомірних проявів економічних відносин країни потребує прийняття широкомасштабних комплексних заходів, спрямованих на удосконалення системи профілактики правопорушень. До першочергових завдань протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності, які наносять шкоди державі як базовому суб'єкту суспільно-економічних відносин, відноситься вдосконалення форм і методів боротьби з причинами економічної злочинності: фіктивним підприємництвом, доведенням до банкрутства господарюючих суб'єктів, ухиленням від сплати податків, ліцензуванням видів підприємницької діяльності тощо.

Стабільне існування проблемного соціально-економічного середовища у сфері підприємництва спостерігається, у першу чергу, на тих ділянках, які зайняті задоволенням життєвих потреб населення, а також у випадках намагання суб'єктами підприємницької діяльності отримати швидкі надприбутки. Виходячи з цього є очевидним, що дослідження вчинення правопорушень у сфері підприємництва є надзвичайно важливим завданням для правової науки.

Вирішенню проблем подолання протиправної діяльності у суспільно-економічних відносинах присвятили свої роботи ряд вітчизняних дослідників: М.І. Бажанов, М.П. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Грищук, О.О. Дудоров, М.І. Мельник, В.В. Сташис, В. І. Тацій, М.І. Хавронюк та інші. Окремі спроби адміністративно- та кримінально-правового аналізу суспільних відносин здійснили у своїх працях П.П. Андрушко, Ю.П. Битяк, В.І. Борисов, Р.А. Калужний, А.М. Колодій, Ф.А. Лопушанський. Вітчизняними науковцями створено теоретичну базу та розкрито окремі аспекти правового регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності, що стало науково-теоретичне підґрунтя для виконання нашої

випускної кваліфікаційної роботи. Оскільки, з розвитком суспільних відносин, постійно виникають невирішені питання неправомірної діяльності сфери підприємництва, тому необхідно зосереджуючи свої зусилля на науковому підході до причин їх виникнення, що спричинить полегшення наукового пошуку шляхів їх вирішення. Недостатня розробленість питань правового регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності в Україні, неврегульованість багатьох чинників участі органів виконавчої влади в державному регулюванні даної проблеми, неузгодженість нормативних актів, і зумовили вибір теми дослідження.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативних основ та дослідження практичної підприємницької діяльності суб'єктів визначити правові закономірності виникнення причин формування протиправного підприємницького середовища в Україні та запропонувати шляхи правового регулювання уникнення та мінімізації правопорушень у сфері підприємницької діяльності.

Відповідно до поставленої мети наукового дослідження в роботі необхідно вирішити такі завдання:

- охарактеризувати неправомірну підприємницьку діяльність як вид суспільно небезпечного діяння;
- визначити сутність та зміст державного правового регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності;
- здійснити аналіз поняття та загальну характеристику вчинюваних правопорушень у сфері підприємницької діяльності;
- систематизувати принципи, методи та форми адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності;
- надати аналіз сучасному стану правового регулювання проблем злочинності у сфері підприємницької діяльності;

- охарактеризувати причини невиконання податкового обов'язку суб'єктами приємницької діяльності;
- запропонувати правові механізми посилення заходів адміністративного контролю щодо суб'єктів підприємницької діяльності;
- проаналізувати механізм притягнення до кримінальної відповідальності як спосіб впливу на суб'єктів, що здійснюють фіктивну підприємницьку діяльність.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері правового регулювання середовища підприємницької діяльності та впливають на мінімізацію причин вчинення правопорушень.

Предмет дослідження – причини учинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Методи дослідження визначаються специфікою випускної кваліфікаційної роботи та поставленими завданнями. У вирішенні зазначених завдань використовувалися загальнофілософські, загальнонаукові, загальнологічні та спеціальні наукові методи пізнання. Серед загальнофілософських методів використовувався діалектичний, який дозволив здійснити дослідження державно-правових явищ у сфері правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в їхньому розвитку, багатоманітності та зв'язку. Серед загальнонаукових методів використано системно-структурний, сутність якого полягала у комплексному дослідженні адміністративно- та кримінально-правового регулювання підприємницької діяльності. Для характеристики сучасних юридичних праць, присвячених дослідженню правопорушень у сфері підприємницької діяльності, застосовувався порівняльно-правовий метод.

Емпіричною основою випускної кваліфікаційної роботи стали Конституція України, чинні нормативно-правові акти, які визначають правові засади діяльності органів державного управління у сфері регулювання підприємницької діяльності, статистичні матеріали та дослідження вітчизняних науковців за проблематикою дослідження.

Новизна результатів та їх практичне значення полягає в тому, що випускна кваліфікаційна робота є самостійною, завершеною науковою працею, щодо дослідженням теоретичних проблем причин вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності та правового забезпечення їх уникнення. Практичне значення полягає у пропозиції основних елементів правового механізму уникнення причин неправомірної підприємницької діяльності та удосконалення окремих норм чинного законодавства.

Апробація результатів роботи частково здійснена у науковій статті на тему «Конкуренція як передумова вчинення правопорушень у сфері підприємництва», яка опублікована у науковому збірнику студентських робіт «Правове регулювання підприємницької діяльності» (м. Київ, КНТЕУ, 2018).

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел (97 найменувань). Повний обсяг роботи становить 104 сторінки, з них обсяг основного тексту – 94 сторінки.

Розділ I

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Неправомірна підприємницька діяльність як вид суспільно небезпечного діяння

Підприємництво поступово стає природною складовою української економіки, що свідчить про її просування до ринкових реформ і методів господарювання. Для багатьох громадян України підприємництво стало основним видом роботи або формою вторинної зайнятості. Особливо тяжіє до підприємницької діяльності молоде покоління України.

Успіх у здійсненні підприємницької діяльності залежить від багатьох чинників. Однією з неодмінних умов досягнення високої результативності практично в будь-якій підприємницькій діяльності є отримання мінімально необхідних знань, уявлення про форми, принципи та сфери підприємницької діяльності.

Формування ринкового механізму – багатогранне і складне завдання, пов'язане з національною специфікою господарювання, певними історичними традиціями, матеріальними і соціальними передумовами, менталітетом населення тощо.

Перехід України до ринкових відносин стає можливим насамперед завдяки використанню господарськими структурами вартісних методів оцінки підприємницької діяльності як в межах національної економіки, так і поза ними. Найбільш суттєвими передумовами розвитку системи ринкових відносин є перехід всіх ланок господарювання на повну самостійність, докорінна зміна всіх відносин власності, формування відносин приватної власності на засоби виробництва. Як показує світовий досвід, приватна власність стимулює розвиток ініціативи, трудової активності, формує

господарське ставлення та спонукає до раціоналізації виробничих процесів. Саме це необхідно нашому суспільству, яке шукає оптимальні шляхи виходу з економічної кризи.

Формування ринкової системи господарювання в Україні пов'язане із зростанням підприємницької активності в усіх сферах економіки. Підприємництво, без сумніву, відіграє визначальну роль у реалізації завдань перехідного періоду. При цьому успішна трансформація адміністративно-командної економіки в соціально-спрямовану ринкову неможлива без діяльності підприємців, які обумовлюють відповідні зміни як на мікро, так і на макроекономічному рівні.

Вперше у науковий обіг термін «підприємництво» було введено англійським банкіром-економістом Р. Кантільйоном який помітив, що розбіжність між попитом і пропозицією на ринку створює можливості, щоб купувати дешевше і продавати дорожче, і саме це може привести конкурентні ринки у стан рівноваги. Людей, які користуються нереалізованими можливостями отримання прибутку за умов невизначеності, він назвав «підприємцями» [77, с. 5].

Отже, за Р.Кантільйоном, підприємець — це будь-який індивід, здатний до передбачення, який бажає брати на себе ризик, спрямований у майбутнє, чії дії характеризуються сподіванням отримати дохід та готовністю до витрат.

При цьому В. Саєнко, об'єднавши в особі підприємця виконання функцій ризику та реалізації нововведень, визначив його прибуток як дохід, що залишається від валового прибутку ділової операції після сплати відсотка з інвестованого капіталу, заробітку управлінців і внеску за страхування від обчислювального ризику збитків [78, с. 221].

Концепція підприємництва Й. Шумпетера ґрунтується на трьох засадах:

- 1) функція підприємництва полягає у тому, щоб «реформувати або революціонізувати спосіб виробництва за допомогою використання

винаходів або, в широкому розумінні, через реалізацію невипробуваних технологічних можливостей для виробництва нових товарів або старих товарів новим способом за допомогою відкриття нових джерел постачання сировини або нових ринків збуту, або через реорганізацію виробництва»;

2) підприємництво є універсальною загальноекономічною функцією будь-якої економічної системи та поєднується з виконанням інших видів діяльності (управлінням, науковими розробками, маркетингом тощо) і тому «розсіюється» серед багатьох спеціалістів;

3) підприємництво є функцією господарсько-політичного середовища, яке визначає його можливості, типи, мотивації [47,с.25].

Т.О. Коломєць зазначає, що бути підприємцем означає, по-перше, «робити не те, що роблять інші», а, по-друге, «робити не так, як роблять інші». Іншими словами, одна й та сама особа може бути підприємцем, поки впроваджує інновації, тобто впроваджує нові технології, нові продукти, нові джерела постачання, нові організаційні форми бізнесу, і втрачає цю властивість, як тільки запустить свою справу та поставить її на рутинні рейки. Також науковець наголошує, що носій підприємницької ініціативи є рушійною силою пошуку новацій, оскільки прагне до найбільш ефективного поєднання свого унікального «ноу-хау» з ринковою ситуацією і тим самим до досягнення першості в конкуренції та більшого доходу [28, с. 61].

Зарубіжний науковець С.С. Вабищевич під підприємництвом взагалі розуміє сам «процес пошуку нових можливостей, використання нових технологій і нових сфер вкладання капіталу, подолання старих стереотипів та меж» [9, с. 45]. Він наголошує, що визначати підприємництво як четвертий вектор виробництва на рівні праці, капіталу і природних ресурсів не зовсім правомірно, тобто більш зручно і обгрунтовано вважати підприємництво процесом пошуку найкращого шляху поєднання трьох основних факторів виробництва [15, с. 51].

Такий підхід, на нашу думку, заслуговує особливої уваги, оскільки в сучасних умовах господарювання, в епоху стрімкого розвитку науково-

технічного прогресу одним з основних ресурсів, що необхідно витратити для виробництва товару, а отже, фактором виробництва є технології, які являють собою наукові методи досягнення практичних цілей, включаючи підприємницькі здібності.

В Україні поширеним визначенням підприємництва є поняття, прописане у Господарському кодексі України, а саме: підприємництво – це господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку [27, с. 58].

На підставі чинного законодавства і перевіреного на практиці його застосування можна стверджувати, що підприємництвом є не будь-яка корисна для суспільства діяльність із виробництва продукції, надання послуг, а тільки та, що характеризується такими основними ознаками:

1) економічною самостійністю та автономною волею її суб'єктів, тобто економічною і господарською свободою у виборі сфери, методів, часу, місця здійснення підприємницької діяльності, самостійністю у прийнятті рішень;

2) ініціативністю;

3) творчим новаторським характером;

4) систематичністю;

5) здійснюється на власний ризик і під певну особисту майнову відповідальність, тобто передбачається відповідальність підприємця за економічні, екологічні та соціальні наслідки своєї діяльності та пов'язаний із нею ризик;

6) здійснюється з метою одержання прибутку (підприємницького доходу), тобто у підприємця присутня власна орієнтація на комерційний успіх.

Зважаючи на проведений вище аналіз наукових поглядів на сутність підприємництва, доходимо висновку, що в сучасних умовах господарювання його не можна зводити лише до фактору особистості, оскільки вона містить в собі ще й економічну (матеріальну) основу: отримання надприбутку через ініціативну інноваційну діяльність на ринку. Підприємництво сьогодні

перетворилося у певну систему життєдіяльності підприємств, основу якої становлять демократичні форми їх економічної діяльності, забезпечення для них права ініціативи у виборі сфери, форм, методів господарювання, економічної, організаційної і технічної творчості та новаторства. У центрі даної системи стоїть підприємець – компетентний господарник, здатний забезпечити організацію господарства на основі найновіших досягнень економічної і технічної науки [17, с.7].

В сучасних умовах, ринкова економіка – це економіка вільного підприємництва, тобто система господарювання, заснована на широкому прояві бізнесу. Для того щоб успішно займатися бізнесом, уникнути невдач і провалів, потрібно глибоко розуміти сутність підприємницької діяльності та дотримуватися засад правомірності її здійснення. Підприємницька діяльність (підприємництво) – це ініціативна, самостійна діяльність осіб або підприємств (фірм), націлена на отримання прибутку, або особистого доходу, і яка здійснюється на власний ризик та під власну майнову відповідальність. Проте порушення законодавчих засад здійснення підприємницької діяльності у нашій державі карається заходами адміністративної, фінансової та кримінальної відповідальності.

Правомірне підприємництво дозволяється у будь-якій галузі господарської діяльності, яка не забороняється законом: у промисловості, сільському господарстві, торгівлі, побутовому обслуговуванні, у сфері операції з цінними паперами, банківській, юридичній, видавничій та інформаційно-консультативній діяльності. Основними сферами підприємницької діяльності є виробництво (продукції, послуг), комерція (торгівля), фінансове та комерційне посередництво.

Отже, підприємництво (у контексті дослідження причин формування його неправомірності) – це організація корисної виробничої діяльності, спрямованої на випуск товарів і надання послуг, яка здійснюється у відповідності до норм чинного законодавства та не передбачає неправомірної діяльності як виду суспільно небезпечного, каранного діяння. Основу

підприємницької діяльності складає певна форма чи вид власності: приватна, акціонерна, державна, кооперативна, які формуються, змінюються та припиняються у виключно законний спосіб.

Суб'єктами підприємницької діяльності виступають: фізичні особи, тобто громадяни України та інших держав, не обмежені законом у правоздатності; юридичні особи усіх форм власності[8,с.181].

У контексті дослідження причин вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності, особливого розгляду потребує питання щодо участі у підприємницькій діяльності держави та її відповідних органів (урядових та адміністративно-господарських установ, у тому числі міністерств, комітетів, управлінь). За загальними правилами ринкової економіки держава не може бути суб'єктом ринкових відносин, а її органи підприємцями. Це зумовлено тим, що держава здійснює регулюючу і контрольну функції підприємницької діяльності в країні.

В нашій країні не дозволяється займатися підприємницькою діяльністю таким категоріям громадян: військовослужбовцям, службовим особам органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, а також органів державної влади і управління, які покликані здійснювати всебічний контроль за діяльністю підприємницьких структур. Забороняється у нашій державі також займатися підприємництвом тим категоріям громадян, які мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво та інші кримінальні злочини[12, с.6].

Такі обмеження, як форма забезпечення правомірних дій у підприємстві, існують в усьому світі зумовлені необхідністю забезпечити однакові можливості для всіх фізичних та юридичних осіб у свободі бізнесу та позбавити кримінальних осіб права займатися підприємницькою діяльністю[9,с.178].

Підприємець (власник) бере на себе ініціативу поєднання чинників виробництва – ресурсів, землі, праці й капіталу – в єдиний процес створення товару або надання послуг, які обіцяють бути прибутковими. Він виконує

складне завдання прийняття основних рішень у процесі ведення господарства. Для того щоб мати прибуток, підприємець повинен придбати чи купити приміщення, устаткування, обладнання, матеріали, сировину, розробити технологію, найняти працівників, організувати виробництво, рекламу та збут. Кошти, що витрачаються на цю справу, складатимуть витрати. Реалізація продукту або послуги за певну ціну дасть змогу одержати доход, або виручку. Різниця між виручкою від реалізації продукту та сумою витрат на його виробництво й збут складатиме прибуток. У сучасний період і виникає проблема неправомірної (злочинної діяльності) суб'єктів підприємництва у процесі намагання мінімізувати витрати та збільшити прибуток. На нашу думку, це є формує основну причину протиправної поведінки суб'єкта підприємницької діяльності.

Підприємець у процесі своєї підприємницької діяльності реалізує свій діловий інтерес (отримання прибутку) через новаторство, намагаючись впроваджувати на комерційних засадах нові виробничі технології, нові форми організації бізнесу, нові товари. Крім того, його діловий інтерес реалізується через ризик неправомірної діяльності. Причому підприємець ризикує не тільки своїм часом, працею і діловою репутацією, вкладеними коштами, а й можливістю отримати від держави штрафні фінансові санкції чи інші види показань особистого чи майного характеру.

Отже, у особі підприємця мають поєднуватися новаторські, комерційні та організаторські здібності для пошуку та розвитку прогресивних методів виробництва, створення нових видів продукції високої якості, ефективних сфер застосування капіталу, а також законослухняність як головний чинник правомірної діяльності у суспільстві.

Сутність підприємницької діяльності більш глибоко розкривається через його основні функції:

- ресурсну – мобілізація капіталу (фінансів), трудових, матеріальних, інформаційних та інтелектуальних ресурсів;

-організаційну – поєднання передових методів організації праці та виробництва із сучасною структурою управління й контролю господарської діяльності підприємств і фірм;

- інноваційну – сприяння матеріалізації нових ідей, здійсненню техніко-економічних розробок, проектів у процесі ринкових перетворень.

Розвиток підприємницької діяльності завжди відбувається у середовищі функціонування певної соціально-економічної системи. Саме тому для його безпосереднього відтворення необхідні певні передумови правомірної діяльності.

Економічні передумови підприємницької діяльності – це функціонування у суспільстві багато-суб'єктних власників (приватних, колективних, державних, кооперативних). На цьому ґрунтуються свобода підприємницької діяльності, можливість самостійно, на свій страх і ризик приймати рішення про використання майна, продукції, прибутків. Такими передумовами в Україні є роздержавлення і приватизація власності, демонополізація господарської діяльності.

Політичні передумови підприємницької діяльності – створення в країні сприятливого, стабільного політичного клімату. Він можливий завдяки проведенню державою науково обґрунтованої економічної політики, створенню сприятливих підприємницькій діяльності податкових, кредитних та митних регуляторів.

Юридичні передумови підприємницької діяльності ґрунтуються на законодавчих та нормативних актах. Вони мають надати суб'єктам господарювання гарантії збереження і захисту власності (капіталу), а також можливості здійснення усіх видів підприємницьких акцій у межах закону.

Соціальні передумови підприємницької діяльності передбачають підтримку з боку держави у вирішенні питань, які стосуються формування соціально орієнтованої ринкової економіки (соціальний захист працюючих у підприємницьких структурах громадян; соціальне страхування та державне

пенсійне забезпечення; сприяння в охороні праці та здоров'я, зайнятих у приватному секторі громадян).

На нашу думку, динамізм неправомірності у підприємницькій діяльності в роки незалежності в Україні зумовлений такими чинниками:

- по-перше, науково-технічна революція сприяла розгортанню інформаційних послуг, використанню нової комп'ютерної техніки, якою широко намагається оволодіти в своїх комерційних інтересах зростаюча кількість підприємців;

- по-друге, оскільки потреби сучасного суспільства стали надзвичайно різноманітними, що викликає швидке зростання виробництва все нових і нових товарів, задоволення інтересів споживачів і потреб ринку можуть здійснити ініціативні товаровиробники – підприємці.

В сучасних умовах підприємницька діяльність – це засіб не тільки доходу а й самовираження для молодого енергійної людини. Звідси – велике прагнення багатьох людей молодого віку розпочати свою справу. Адже підприємництво – це дієвий важіль зміни структури економіки. Підприємець виробляє саме ті товари та надає саме ті послуги, за які споживачі будуть готові йому заплатити. Це важливо особливо для нашої перехідної економіки, де підприємництво сприяє реструктуризації народного господарства, спрямуванню виробничих потужностей на продукування саме того, що необхідно споживачам.

Надаючи більш повну характеристику передумовам виникнення неправомірної підприємницької діяльності, слід зазначити, його основні компоненти.

1. Явище, для якого характерна конкурентна боротьба. Підприємці, змагаючись між собою за споживацьку прихильність, поліпшують якість своєї продукції, знижують ціни тощо.

2. Каталізатор економічного розвитку суспільства. Основний показник економічного розвитку країни – валовий внутрішній продукт, який показує

загальну суму всього обсягу кінцевого виробництва в країні за певний період часу.

3. Стимул економії та раціонального використання усіх видів ресурсів. Оскільки інститут підприємництва ґрунтується на приватній власності, підприємці прагнуть мінімізувати витрати з метою максимізації власного доходу. Від цього виграє суспільство в цілому, адже обмежені ресурси використовуються при цьому найефективніше.

Залежно від змісту підприємницької діяльності можна розрізнити такі види передумов, що формуються саме у відповідному середовищі підприємницької діяльності.

1. Виробниче підприємництво – діяльність, пов'язана безпосередньо з виробництвом продукції, товарів, послуг, робіт, інформації. При цьому функція виробництва стає для підприємця основною, тоді як інші (транспортування, реклама, збут тощо) є другорядними, доповнюють основну. Природно, що виробниче підприємництво має бути прибутковим, відшкодовувати зроблені витрати. Вважають, що організація нового виробництва є доцільною лише в тому разі, якщо річний прибуток становитиме в сумі не менше ніж 15–20 % від потрібних витрат [43, с. 44].

2. Комерційне підприємництво характеризується насамперед тим, що провідна роль у ньому належить товарно-грошовим, торговельно-обмінним операціям. Вони пов'язані з операціями та угодами з купівлі-продажу (або перепродажу) товарів і послуг. Успішною комерційна діяльність може бути тоді, коли, по-перше, реалізаційна ціна вибраного товару вища за купівельну і, по-друге, коли товар користується попитом на ринку. Комерційна акція вважається вигідною, якщо вона приносить прибуток не менше ніж 20–30 % від витрат [8, с. 183].

3. Фінансове підприємництво пов'язане з купівлею-продажем валюти, цінних паперів. Агентами ринку грошей, валюти, цінних паперів виступають комерційні банки, фондові біржі, підприємства, фірми, окремі громадяни. Прибуток підприємця виникає в результаті продажу фінансових ресурсів з

одержанням процентів. Особливою формою фінансово-кредитного підприємництва є страхування. Страхові організації надають гарантії тим, хто за відповідну плату страхує своє майно, цінності чи життя, отримати компенсацію збитків у разі непередбачених обставин. Страхування захищає бізнес і населення, зменшуючи можливі ризики.

4. Посередницьке підприємництво – це підприємництво, суб'єкт якого сам не виробляє і не продає товару, а виступає тільки посередником у товарно-грошових операціях. Головна мета такого підприємця — знайти й звести дві заінтересовані в цій акції сторони. Завдання посередницької діяльності – надання послуг кожній з цих сторін. Посередницькі фірми спеціалізуються також на наданні інформаційних, консультаційних та маркетингових послуг, за що отримують відповідний прибуток.

Проведені дослідження суспільно-економічних передумов виникнення неправомірних дій у підприємницькій діяльності дають підстави стверджувати, що найбільш правопорушень та злочинів здійснюється у індивідуальному підприємстві, власником якого є одна особа. Власник індивідуального бізнесу одночасно виступає у функції менеджера. Він несе повну майнову відповідальність та часто намагається діяти поза межами правового поля. Адже індивідуальна підприємницька діяльність спрямована на отримання особистого доходу. Тобто, щоб стати одноосібним власником, ні в кого не треба просити дозволу. Індивідуальний підприємець працює від свого імені і на свій ризик.

Типовими для індивідуального підприємництва є правопорушення, які здійснюються на таких стадіях діяльності:

- створення підприємства (фірми), самостійне визначення його профілю та виробничо-комерційної програми;
- придбання майна або майнових прав, використання майна інших осіб за угодою оренди;
- у процесі найму або звільнення працівників, оплати їх праці та забезпечення соціальних гарантій;

- отримання кредитів, відкриття рахунів у банках, інших валютно-кредитних операціях;
- самостійне визначення та розподіл прибутку від підприємницької діяльності, нарахування та сплата податків;
- здійснення операцій з валютою тощо.
- створення та реєстрація будь-яких видів підприємницьких структур згідно із законом;
- несення самостійної та колективної майнової відповідальності;
- участь від власного імені в господарському обороті.

Отже, зміст правомірності підприємницької діяльності полягає в самостійній організації виробництва або послуг, у пошуку або формуванні попиту на товари і послуги, їх реалізації виключно у межах норм законодавства. За ознакою величини таких суб'єктів поділяють: малих, середніх та великих суб'єктів підприємницької діяльності. За нашим переконанням, значна кількість правопорушень формується у середовищі середніх та великих підприємств.

Підводячи підсумок даного підрозділу випускної кваліфікаційної роботи, зазначимо, що підприємницька діяльність як вид суспільно-економічних відносин здійснюється в Україні на нормативно-правових засадах. Однак сама природа підприємницької діяльності та суспільно-економічна ситуація в нашій державі, інколи сприяють неправомірній підприємницькій діяльності з метою: 1) отримання високого рівня прибутку та незначні затрати; 2) спрощення власної участі таких суб'єктів у суспільно-економічних відносинах; 3) порушення моральних норм добросовісного підприємництва тощо. Основною причиною неправомірної діяльності є нехтування рядом законодавчих вимог з метою отримання прибутку. Наслідком таких неправомірних дій є притягнення винної особи до юридичної відповідальності згідно з нормативного законодавства.

1.2. Сутність та зміст державного правового регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності

Створення в Україні дієвих механізмів функціонування ринкової економіки зумовлює застосування певних заходів, які вже стали поширеними в державах із розвинутою економікою і за допомогою яких ці країни оптимізували управління своїм господарським комплексом та запровадили ефективну регуляторну політику для формування правомірної підприємницької діяльності. Адже, держава не може втручатися в діяльність суб'єктів підприємництва, а, навпаки, повинна створювати умови для його розвитку, а також стимулювати формування правомірної діяльності в умовах ринково-орієнтованої економіки та у загальному, повинна вести політику інституційної розбудови економіки, адекватну вимогам ринкового комерційного господарювання.

Для цього в Україні створені належні правові умови щодо захисту прав національного виробника і споживача. Мають застосуватися заходи стимулювання до споживання продукції національного виробництва, а також протидії витіснення вітчизняного виробника з внутрішніх ринків. Має забезпечуватися реальне підвищення конкуренто-спроможності продукції національного виробництва шляхом розвитку і впровадження інноваційних та високих технологій. Повинно зменшуватися державне регулювання, зокрема, у межах дозвільної та податкової політики.

В нашій державі розпочато формування принципово нової прогресивної системи державного правового регулювання, спрямованої на переорієнтацію діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підвищення прозорості процесу прийняття управлінських рішень. Однак ще багато питань державного правового забезпечення підприємницької діяльності, у тому числі й проблеми щодо підвищення

ефективності діяльності органів державної влади у сфері господарської діяльності, виходячи з потреб адміністративно-правової реформи, потребують свого розв'язання та удосконалення.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, які мають важливе теоретичне та практичне значення, чимало питань та аспектів зазначеної проблеми й дотепер залишаються недостатньо дослідженими. З огляду на це та зважаючи на неврегульованість багатьох аспектів участі держави у підприємницькій сфері за сучасних умов економічного розвитку країни, необхідно розкрити зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення політики України у сфері підприємництва, внести корективи до загальновизнаних теоретичних положень, піддаючи їх необхідній модернізації з урахуванням потреб суспільства на сучасному етапі.

Наразі можемо констатувати, що такий термін як «забезпечення» досить активно використовується в юридичній літературі, в управлінській і правоохоронній діяльності, однак його розуміння здебільшого домислюється тими, хто застосовує закон [31, с. 34]. У загальному розумінні під поняттям «забезпечення» мається на увазі надання (постачання) чогось кимось у достатній кількості; створення повного і достатнього комплексу умов, необхідних для здійснення чогось; надання гарантій [38, с. 124].

Розуміння змісту поняття правого забезпечення розкривається саме через конструкцію створення умов, тобто сприяння реалізації державної політики у сфері підприємництва, формування якнайбільш сприятливої атмосфери і не лише в політичній системі, але й у економічній для фактичного утвердження, охорони та захисту прав фізичних та юридичних осіб у підприємницькій діяльності [42, с. 102].

Що стосується поняття «адміністративно-правового забезпечення», то, зважаючи на специфіку поняття «адміністрування» та з'ясований вище зміст поняття «правового забезпечення», вважаємо, що адміністративно-правове

забезпечення – це здійснюване державою за допомогою спеціальної системи упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, реалізація, охорона, захист і відновлення, тобто діяльність органів державної влади, спрямована на регламентацію, створення якнайбільш сприятливої атмосфери, фактичне втілення, усунення перешкод, боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживанням правами й свободами у підприємницькій діяльності, гарантування нормальної реалізації громадянами конституційних прав та свобод людини і громадянина, відновлення їх первинної якості стосовно сфери підприємництва.

Переходячи до з'ясування сутності змісту адміністративно-правового забезпечення державної політики України у сфері підприємницької діяльності (у частині мінізації причин неправомірних дій), зазначимо, що наразі нагальним є реформування цього напрямку державної політики України з огляду на необхідність вибудовування функціональної політики підтримки розвитку підприємництва, набуття українською економікою нових конкурентних переваг на світовому ринку та попередження загроз економічній безпеці держави, адже ефективне державне регулювання сприяє здешевленню ведення підприємницької діяльності, що є вкрай важливим для створення сприятливого інвестиційного клімату та розкриття інноваційного потенціалу економіки.

Для досягнення зазначеної мети держава має вжити таких заходів: 1) сформуванню розгалуженої ринкової інфраструктури; 2) запровадити ґрунтовну програму стимулювання внутрішнього ринку в межах відкритої економіки; 3) забезпечити економічно-правовий протекціонізм щодо вітчизняного виробника; 4) перерозподілити ресурси від економічного зростання експортоорієнтованих галузей на вітчизняне виробництво в цілому; змінити фіскальну функцію регулювання на функцію якісного контролю в разі дотримання вимог економічної безпеки; 5) забезпечити конкуренту

спроможність національної економіки на засадах високої продуктивності праці та посилення антимонопольного регулювання; 6) посилити регуляторний вплив державної фінансової політики щодо активізації іноземних інвестицій в Україні; 7) послабити диспропорції в територіальній структурі господарства країни та в її окремих регіонах тощо.

Адже, на сьогодні, маємо неузгодженість між курсом України на перехід до ринкової економіки та існуючою нормативно-правовою базою регулювання сфери підприємницької діяльності, орієнтованою на адміністративно-командні принципи, що призвело фактично до ситуації, за якої провадження вузьковідомчих інтересів органів виконавчої влади необгрунтовано впливало на зростання витрат на діяльність суб'єктів підприємництва, витіснення їх у тіньову сферу і, як результат, утворення несприятливого бізнес-середовища в державі [4].

Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності не є достатнім для створення сприятливого клімату для його розвитку. М.І. Неліп, та О.О. Мережкозазначають, що для створення макросередовища підприємницької діяльності, необхідне формування комплексу організаційно-правових заходів, включаючи розвинену інфраструктуру підтримки підприємництва, правові механізми стимулювання розвитку підприємницької діяльності і ефективні системи захисту прав і законних інтересів підприємців, а також суспільних і державних інтересів в сфері підприємництва [45, с. 14].

Для з'ясування сутності поняття державне регулювання у сфері підприємницької діяльності необхідно здійснити системний аналіз різних підходів до його визначення та співвідношення з такими суміжними категоріями як «державне управління» і «державна політика». В.Колпаков зазначає, що якщо поглянути на державне управління в його широкому значенні, як на діяльність з реалізації всієї державної влади, у всіх її формах і

методах, всіма її гілками і органами, спрямовану на забезпечення організуючо-регулюючого впливу на суспільні процеси, то виявляється, що вже державне регулювання є частиною державного управління. Об'єктивно необхідні, самостійні частини управлінської діяльності, які характеризуються специфічними методами здійснення, визначаються в науковій літературі як функції управління. Тому закономірно, що державне регулювання визнається однією із функцій державного управління економікою поряд з такими функціями, як планування, організація, координація та ін.» [29, с. 15].

Отже, управління є будь-яким впливом суб'єкта (активної сторони) на об'єкт (пасивну сторону), що здійснюється з метою направити його дії бажаним для суб'єкта певним чином, а регулювання покликане здійснювати коригування, налаштування діяльності економічного об'єкта, що направляється управлінням у цілому [47, с. 36]. Через це державне регулювання у сфері підприємництва пов'язується зі встановленням та застосуванням державними органами норм та правил, спрямованих на коригування підприємницької діяльності фізичних та юридичних осіб та підтримується можливістю застосування правових санкцій у разі їх порушення.

Сучасна адміністративно-правова наука державне регулювання визначає як: активно-вольову, цілеспрямовану діяльність держави (її уповноважених органів) здійснювати регуляторний вплив (активний аспект регулювання); а також безпосередньо своїми діями сприяти їх організації і упорядкуванню (пасивний аспект регулювання) [39, с.233].

Цілі державного регулювання у сфері підприємництва реалізуються у першу чергу через уникнення причин учинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності, для чого державою забезпечується: підтримка пропорційності виробництва та споживання; підтримка та розвиток

конкуренції, антимонопольні заходи; перерозподіл доходів і соціальний захист підприємців та споживачів.

Державне регулювання правомірності відносин у сфері підприємництва здійснюється за допомогою методів та способів впливу держави через законодавчі та виконавчі органи влади на цю сферу, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення або забезпечення умов їхньої діяльності відповідно до національної економічної політики.

Отже, державне регулювання в сфері підприємницької діяльності як управлінська діяльність органів публічної адміністрації в межах делегованих їм повноважень спрямоване на реалізацію державної політики у економічній сфері та полягає у встановленні й застосуванні норм і правил, за допомогою яких здійснюється коригування підприємницької діяльності шляхом заохочення правомірних суб'єктів підприємництва, а також притягнення їх до відповідальності у разі порушення норм адміністративного, кримінального, бюджетного, податкового законодавства.

З огляду на викладене вище, можна зробити висновок, що державне регулювання підприємницької діяльності не ототожнюється з державним впливом на підприємництво, а виступає елементом державного управління, під яким слід розуміти активно-вольову, цілеспрямовану діяльність держави, її органів, уповноважених здійснювати організуючо-регуляторний вплив на процеси у сфері підприємництва, що полягає у встановленні й застосуванні норм і правил, за допомогою яких здійснюється коригування такої діяльності. У системі державного впливу відповідні організаційно-правові заходи регулювання посідають місце серед заходів безпосереднього державного контролю й опосередкованими контрольними механізмами.

Державне регулювання підприємницької діяльності повинно характеризуватися цілеспрямованістю, тобто гарантувати стійкість соціальних справ у державі, в тому числі і у сфері підприємництва, і забезпечити їхній

розвиток як цілісної системи. Кінцевою метою діяльності держави взагалі, а саме сучасним, закріпленим у Конституції України [31], критерієм її діяльності є забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя. Держава в процесі здійснення прав і свобод кожним індивідом примиряє егоїстичні інтереси окремих членів суспільства, протиріччя приватного, індивідуального і суспільного, використовуючи при цьому правові засоби. Самостійним елементом кінцевих результатів функціонування державного апарату є спільне благо. Ця обставина, звісно, вплинула і на формування уявлення про державне регулювання господарської діяльності.

Адміністративно-правове регулювання у сфері підприємницької діяльності як здійснюване державою за допомогою спеціальної системи упорядкування суспільних відносин, які виникають під час здійснення підприємницької діяльності, організації, управління та її регулювання, юридичного закріплення, реалізації, охорони й захисту прав і свобод суб'єктів підприємництва, а також їх відновлення в разі порушення, характеризується такими основними ознаками: системність; доцільність; комплексний, цілеспрямований характер; поєднання нормативно-правового та індивідуального регулювання; владний вплив на відносини.

Саме тому, під адміністративно-правовим регулюванням у сфері підприємницької діяльності слід розуміти регламентовану правовими нормами діяльність органів публічної адміністрації, спрямовану на створення необхідних умов для належного забезпечення прав та інтересів суб'єктів підприємництва, громадян і держави у цій сфері, та встановлену адміністративно-правовими нормами систему гарантій належного державного регулювання шляхом прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів у сфері господарювання.

Державна політика у сфері правового забезпечення підприємницької діяльності має стати найважливішим елементом управлінських процесів у

нашій країні. Будь-які зміни в підприємницькій сфері повинні відбуватися в рамках заздалегідь сформованої і схваленої у встановленому законом порядку загальної концепції та не створювати умов неправомірної діяльності. Механізми та напрями реалізації державного впливу у цій сфері повинні бути адаптовані до європейських принципів і реалізовані на засадах підзвітності державної діяльності суспільству, дотримання ефективності державного регулювання й управління, субсидіарності та пропорційності, прозорості інформації в прийнятті регуляторних рішень тощо. Відсутність будь-яких елементів у системі правового регулювання підприємницької діяльності призводитиме до можливості вчинення правопорушень суб'єктами такої діяльності.

1.3. Поняття та загальна характеристика вчинюваних правопорушень у сфері підприємницької діяльності

Неправомірна поведінка будь-якого суб'єкта суспільно-економічних відносин є складним явищем, яке складається із значної кількості елементів. Саме тому, здійснюючи всебічний науково-практичний аналіз питання криміналізації підприємницької діяльності, у даному теоретичному підрозділі нашого дослідження, хочемо максимально охопити весь спектр можливих кримінальних проявів у сфері підприємництва.

На нашу думку, в першу чергу необхідно проаналізувати передумови здійснення підприємницької діяльності – це правомірність дій суб'єктів при здійсненні державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. Саме тому зазначимо, що правова природа та галузева приналежність юридичної відповідальності за порушення законодавства в сфері державної реєстрації

визначається науковцями по-різному. Ряд фахівців вважає, що підстави відповідальності можуть мати місце тоді, коли мають місце відносини між заявниками і (або) юридичними особами та реєструючими органами. Ці відносини мають адміністративно-та кримінально-правовий характер [13, с. 168; 29, с. 37].

З таким твердженням важко погодитися, оскільки публічно-правовий характер відносин в сфері державної реєстрації суб'єктів підприємництва не означає виключно публічної відповідальності за порушення відповідного законодавства. Зокрема, державно-правова відповідальність державних реєстраторів у вигляді відшкодування збитків встановлена законодавством про державну реєстрацію, зазначено [56], що при визначенні розміру збитків слід посилатися на ст. 22 Цивільного кодексу України [93].

Цивільно-правова відповідальність державних реєстраторів за відповідне порушення законодавства в сфері державної реєстрації не виключає застосування за це ж діяння кримінальної відповідальності, оскільки цивільно-правова відповідальність направлена переважно на відновлення порушених прав, а кримінальна – виконує, перш за все, превентивно-каральну функцію.

Аналіз нормативних актів показує, що хоча Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» у сучасній редакції визначає можливість адміністративної відповідальності державних реєстраторів, однак Кодексом України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП) не передбачені конкретні адміністративно-правові санкції за правопорушення в сфері державної реєстрації суб'єктів підприємництва. Це, на погляд автора, спричиняє безвідповідальність державних реєстраторів.

Не передбачена також спеціальна кримінальна відповідальність державних реєстраторів за злочини в сфері державної реєстрації. Тому

державні реєстратори можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності лише за наявності в їх діяннях складу злочину, передбаченого Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Оскільки Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [59] передбачає відповідальність лише однієї сторони правовідносин державної реєстрації – державних реєстраторів та не передбачає відповідальність юридичних та фізичних осіб-підприємців, то, на нашу думку, такий підхід не є виправданим, оскільки юридична відповідальність за порушення законодавства в сфері державної реєстрації має взаємний характер.

Відповідальність юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців передбачена за порушення правил державної реєстрації. Внаслідок імперативного характеру правила про державну реєстрацію суб'єктів підприємництва його невиконання означає порушення встановленої законом вимоги. Діяльність суб'єкта, що підлягає обов'язковій державній реєстрації, визнається законом нелегітимною, що здійснюється за межами правового поля України, що суперечить вимогам господарського порядку та прямо забороняється чинним законодавством.

На сьогодні заняття підприємницькою діяльністю без державної реєстрації є псевдо підприємництвом, хоча для деяких споживачів немає значення, які документи має підприємець, аби товари та послуги, що пропонуються, задовольняли їх потреби та інтереси. [34, с. 140]

Кримінальна відповідальність за порушення правил державної реєстрації передбачена в ст. 202 ККУКриїни. З суб'єктивної сторони злочин характеризується тільки умисною формою вини та спеціальною метою - отриманням прибутку від підприємницької діяльності. Суспільна небезпека незаконного підприємництва полягає у виході зі сфери державного контролю за підприємницькою діяльністю, який передбачає взаємодію на господарську

діяльність самостійних підприємцівта відіграє в сучасних умовах важливу роль у становленні ринкової економіки.

Поряд із аналізом існуючої проблеми кримінально-караних діянь у процесі реєстрації суб'єктів підприємництва та підприємницької діяльності без державної реєстрації, здійснимо аналіз окремих видів злочинних діянь у процесі заняття підприємництвом.

Злочини у сфері підприємницької діяльності становлять велику суспільну небезпеку для економіки будь-якої держави, оскільки вони характеризуються складністю, підступністю, латентністю, поширеністю та різноманітними формами вияву. Національний законодавець, намагаючись створити надійні перепони посяганням на відносини господарювання в державі, не тільки створив окремий розділ VII «Злочини у сфері господарської діяльності» в межах Особливої частини КК України 2001 р. (статті 199-235), а й вніс згодом до нього низку важливих змін і доповнень. Наприклад, у межах згаданого розділу з'явилися статті 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва» (назва і зміст в редакції Закону України від 6 липня 2005 р.) Та 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». Крім цього, змінилася редакція статей 209, 216, 228, 229 КК, скасовано ст. 230 КК [56].

Необхідність такого підходу, на нашу думку, була зумовлена посиленням відповідальності за деякі посягання у сфері підприємницької діяльності, а також потребою кримінально-правової охорони та регулювання найважливіших галузей економіки – фінансово-кредитної сфери, засад добросовісної конкуренції, порядку виробництва дисків для лазерних систем зчитування тощо.

Отримані у результаті даного дослідження статистичні дані свідчать, що в 2015 р. активно велася боротьба зі злочинами економічного спрямування. Було виявлено 43200 злочинів цієї категорії, що на 34% більше, ніж у 2014 р. При здійсненні операцій із бюджетними коштами вчинено 8928 злочинів. Протягом 2015 р. виявлено 686 злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) грошових коштів та іншого майна, здобутого злочинним шляхом [65].

Надамо загальну характеристику злочинам у сфері підприємницької діяльності. Визначимо, що такі злочини – це суспільно небезпечні та протиправні діяння, що посягають на систему господарювання, заподіюючи шкоду суспільним відносинам, які складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг.

Родовим об'єктом цих злочинів є сфера підприємницька (господарська) діяльність, тобто врегульовані державою відносини між членами суспільства щодо виробництва та реалізації товарів, продукції різного призначення, виконання робіт та надання послуг, які складають систему господарювання.

На нашу думку, безпосередній об'єкт аналізованих злочинів – конкретні суспільні відносини, що складаються у певній сфері господарської діяльності. Так, наприклад, безпосереднім об'єктом злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 228 Кримінального кодексу України (примушування до антиконкурентних узгоджених дій) [56], є суспільні відносини у сфері добросовісної конкуренції. Додатковими факультативними безпосередніми об'єктами злочинів у сфері господарської діяльності можуть бути життя та здоров'я особи, її психічна недоторканність, власність, право інтелектуальної власності, права й інтереси споживачів, громадська безпека тощо.

Переважаюча кількість злочинів у сфері підприємницької діяльності мають свій предмет. Предметами розглядуваних злочинів можуть бути:

- підроблені національна та іноземна валюта, державні цінні папери, білети державної лотереї (ст. 199);
- документи на переказ грошових коштів, платіжні картки, інші засоби доступу до банківських рахунків (ст. 200);
- алкогольні напої, тютюнові вироби, інші підакцизні товари (ст. 204);
- грошові кошти, що перебувають на валютних рахунках фізичних юридичних осіб (ст. 208);
- бюджетні кошти (ст. 210);
- грошові кошти у формі податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять до системи оподаткування та введені в установленому законом порядку (ст. 212) [56].

З об'єктивної сторони більшість злочинів у сфері підприємницької діяльності вчиняються як дія (наприклад, фіктивне підприємництво, протидія законній господарській діяльності, незаконне відкриття чи використання за межами України валютних рахунків, контрабанда, комерційне шпигунство тощо). Деякі злочини можуть виявлятися в бездіяльності (ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів тощо).

Велику частину злочинів у сфері господарської діяльності складають злочини з формальними складами (наприклад, статті 199, 200, 201, 203, 204, 205, 208, 222 КК України тощо). Деякі зі злочинів у сфері господарювання мають матеріальні склади (наприклад, статті 218-220 КК України).

На кваліфікацію злочинів, передбачених розділом VII Особливої частини КК України, може впливати спосіб (наприклад, заподіяння матеріальної шкоди, погроза заподіянням матеріальної шкоди – ст. 228), обстановка (під час реалізації товарів покупцям або надання послуг замовникам – ст. 225), місце (митний кордон України – ст. 201) вчинення діяння тощо.

Більшість диспозицій статей, у яких встановлюється відповідальність за господарські злочини, бланкетні, тобто відсилають для встановлення змісту ознак протиправних діянь до інших нормативних актів у підприємницькій, банківській, митній, податковій, валютній сферах, які не є кримінальними законами (статті 202, 203, 203-1, 210, 214 КК України тощо).

Суб'єктами злочинів у сфері підприємницької діяльності можуть бути фізичні осудні особи, що досягли 16-річного віку. На підставі прямої вказівки закону суб'єктом деяких із цих злочинів може бути спеціальний суб'єкт (службова особа, платник податків, засновник або власник суб'єкта господарської діяльності та ін.).

Суб'єктивна сторона злочинів, які вчиняються у сфері підприємницької діяльності характеризується тільки умисною формою вини. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони деяких складів є наявність мотиву (наприклад, відповідальність за розголошення комерційної таємниці настає тільки, якщо це діяння вчинено з корисливих або інших особистих мотивів) і мети (наприклад, умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, утворюють склад злочину за наявності спеціальної мети – розголошення чи іншого використання цих відомостей).

Щодо класифікації злочинів у сфері підприємницької діяльності, то в юридичній літературі запропоновано та обґрунтовано численні її варіанти. Відсутність єдності в підходах щодо класифікації таких злочинів зумовлюється переважно специфікою їхніх безпосередніх об'єктів, які можуть стосуватися різних суспільних відносин одночасно. Наприклад, шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222) належить до злочинів у сфері використання фінансових ресурсів і обігу цінних паперів, хоча зважаючи на те, що цей злочин полягає в незаконному одержанні пільг щодо податків або спробі їх одержання, він є посяганням на систему оподаткування. Незаконне використання товарного знака (ст. 229) є злочином у сфері підприємництва,

конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання, водночас є підстави розглядати цей злочин як посягання на сферу обслуговування споживачів [70, с.91].

Зважаючи на такі моменти, класифікація злочинів у сфері підприємницької діяльності має бути здійснена з певними уточненнями щодо конкретних видів посягань. Залежно від безпосереднього об'єкта посягання, всі злочини, що вчиняються у сфері підприємництва, можуть бути об'єднані у такі групи:

- злочини у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем України (статті 199, 200, 201, 204, 207, 208, 210, 211, 212, 215 і 216);
- злочини у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання (статті 202, 203, 203-1, 205, 206, 209, 209-1, 213, 214, 228, 229, 231 і 232);
- злочини у сфері банкрутства (статті 218-221);
- злочини у сфері використання фінансових ресурсів і обігу цінних паперів (статті 222-224);
- злочини у сфері обслуговування споживачів (статті 217, 225-227);
- злочини у сфері приватизації державного та комунального майна (статті 233-235) [56].

Надаючи у другому розділі даного дослідження більш детальну характеристику найбільш небезпечним для суспільно-економічного розвитку держави, за нашим переконанням, та недостатньо дослідженим злочинам у сфері фіктивного підприємництва, банкрутства та у сфері бюджетної системи (ухилення від оподаткування), а у третьому розділі, формуючи пропозиції щодо вирішення проблемних питань у даній сфері, в цьому підрозділі дослідження надамо коротку характеристику типовим злочинам у сфері підприємницької діяльності.

Одже одним з них є виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересипання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, чи білетів державної лотереї (ст. 199) КК України.

Родовим об'єктом даного злочину є сфера підприємницької діяльності. Безпосередній об'єкт злочину – установлений законодавством порядок формування та функціонування кредитно-грошової системи України. Предмет цього злочину становлять підроблені: національна валюта України (банкноти чи металеві монети); іноземна валюта; державні цінні папери; білети державної лотереї.

Об'єктивна сторона злочину (ч. 1 ст. 199) полягає у виготовленні; зберіганні; придбанні; перевезенні; пересиланні; увезенні в Україну; збуті зазначених вище предметів. Злочин є закінченим з моменту вчинення будь-якої із зазначених дій (формальний склад), а суб'єктом злочину визначається фізична осудна особа, котра досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом і спеціальною метою подальшого збуту предметів злочину.

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 199) є вчинення його повторно (ст. 32); за попередньою змовою групою осіб (ст. 28); у великому розмірі. Особливо кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 3 ст. 199) є вчинення злочину організованою групою (ст. 28) [56].

А.А. Смирнов зазначає, що підроблення лише цифрового номіналу купюри іноземної валюти при спробі її збуту має кваліфікуватися лише як готування до шахрайства, а за фактичного збуту такої купюри як шахрайство, оскільки в такій купюрі буде неузгодженість цифрового та буквеного номіналів, що заперечує можливість перебування такої купюри в обігу. Підробляючи лише цифровий номінал купюри іноземної валюти, винна

особа розраховує на те, що потерпілий, якому збувається така купюра, за певних обставин не виявить підробки [76, с.34].

Виготовлення з метою збуту підроблених бездокументарних державних цінних паперів, їх підроблення чи використання підроблених бездокументарних державних цінних паперів, які існують у формі відкритого зберігачем рахунка, здійснюються внесенням неправдивих даних до рахунка в цінних паперах у зберігача на електронних носіях інформації, тобто є одночасно втручанням у роботу автоматизованої системи, якою є така система реєстру. Такі дії одночасно утворюють і склад злочину, передбачений ст. 361 КК України, і мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених частинами 1, 2 чи 3 ст. 199 кодексу та відповідною частиною ст. 361, оскільки внесення змін у рахунок є спотворенням або знищенням інформації [56].

За нашим переконанням іншим типовим злочином у сфері підприємництва, особливо в період дії антитерористичної операції та відсутності державного контролю за частиною державного кордону України є контрабанда (ст. 201КК України).

Родовим об'єктом злочину є сфера підприємницької діяльності. Безпосереднім об'єктом злочину є встановлений законодавством порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон України. Додатковими факультативними безпосередніми об'єктами злочину є порядок обігу предметів дозвільної системи, порядок сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, громадська безпека, здоров'я населення.

Предметом злочину можуть бути будь-які товари у великих розмірах, а також, незалежно від їхньої вартості, історичні та культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, радіоактивні чи вибухові речовини, зброя та боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також

стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавчо встановлено відповідні правила вивезення за межі України [89, с. 114].

Згідно з п. 39 ст. 1 Митного кодексу України, товари – це будь-яке рухоме майно (зокрема й валютні та культурні цінності), електрична, теплова й інші види енергії, а також транспортні засоби, крім тих, які використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України.

Об'єктивна сторона злочину (ч. 1 ст. 201) полягає в переміщенні через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю предметів контрабанди.

Переміщення предметів через митний кордон України поза митним контролем - це їх переміщення поза місцем розташування митного органу (тобто поза зонами митного контролю), або поза часом здійснення митного оформлення чи з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання службовими особами митного органу своїм службовим становищем.

Переміщення предметів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю - це їх переміщення з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, які утруднюють їх виявлення, чи з наданням одним товарам вигляду інших або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених, чи одержаних незаконним шляхом або таких, що містять неправдиві дані, документів. Обов'язковою ознакою складу злочину є місце його вчинення - це митний кордон (межі митної території України, що збігається з державним кордоном України, крім спеціальних митних зон).

Злочин є закінченим з моменту фактичного незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України (формальний склад). Замах на контрабанду наявний, якщо її предмети виявлено до переміщення

через митний кордон України (під час огляду чи переогляду товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистого огляду тощо). Незаконне переміщення на територію України предметів контрабанди, виявлених під час митного контролю, утворює закінчений склад злочину.

Аналіз економічних злочинів у сфері підприємництва дає підстави стверджувати, що найбільш здійснюваними діями останніх років є легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним, відповідальність за цей злочин передбачена статтю 209 КК України.

Родовим об'єктом злочину є сфера господарської діяльності. Безпосередній об'єкт злочину – установлений законодавством України (приміром, Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 28 листопада 2002 р.) і міжнародно-правовими актами (приміром, Конвенцією Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» від 8 листопада 1990 р., ратифікованою Україною 17 грудня 1997 р.) Порядок здійснення підприємницької та іншої господарської діяльності, а також порядок здійснення цивільно-правових угод щодо використання майна, не пов'язаного з господарською діяльністю [92, с.115].

Отже, загальна характеристика окремих, проте найтипівіших на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку нашої держави та суспільства, причин та видів вчинення неправомірних дій у сфері підприємницької діяльності дає підстави стверджувати наступне. Сучасна суспільно-економічна ситуація у галузі підприємництва виникла по причині відсутності чіткої системи контролю, профілактики та протидії з боку державних контролюючих та правоохоронних органів за неправомірним отриманням доходів та іншими організаційно-фінансовими діями з боку суб'єктів підприємницької діяльності.

На нашу думку, подолання та мінімізація причин та передумов здійснення неправомірної підприємницької діяльності можлива в результаті проведення загальних заходів детінізації економіки нашої держави шляхом формування імперативних заходів впливу на порушників законодавства. Введення змін до чинного законодавства щодо посилення особистої адміністративної, а особливо кримінальної відповідальності правопорушників та встановлення солідарної майнової відповідальності такого правопорушника та пов'язаних з ним осіб.

РОЗДІЛ 2

НЕДОСКОНАЛІСТЬ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ПРИЧИНА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Принципи, методи та форми адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності

Побудова та розвиток дієвих механізмів функціонування ринкової економіки в Україні потребує застосування таких принципів і підходів, які набули поширення у країнах із розвиненими економіками, та дали змогу оптимізувати управління господарським комплексом у цих державах, запровадити ефективну державну політику у сфері підприємництва. Впровадження та застосування таких принципів і підходів сприятиме економічному зростанню нашої держави, розвитку підприємництва, збільшенню та підтриманню середнього класу, і, як наслідок, зміцненню демократії в Україні.

Перші спроби оптимізувати державне регулювання у сфері підприємництва розпочалися ще в 1997 року, проте відсутність законодавчо закріплених принципів і підходів призвела до того, що розроблені органами публічної адміністрації регуляторні акти були прийняті без належного обґрунтування, яке б враховувало вигоди та витрати громадян, держави і суб'єктів господарювання. Як бачимо, склалася така ситуація, яка призвела до вимивання коштів, але ж вони могли б бути спрямовані на розвиток виробництва, створення нових робочих місць. На жаль, все це не лише підриває довіру до держави, а й сприяє тінізації економіки та лобіюванню прийняття рішень на користь одних суб'єктів господарювання за рахунок інших суб'єктів та споживачів.

В даний час багато питань потребують свого вирішення, зокрема, питання щодо підвищення ефективності діяльності всіх органів публічної адміністрації у сфері підприємницької діяльності, з огляду на потреби адміністративно-правової реформи, а також забезпечення підтримання розвитку малого підприємництва та усунення причин і умов, що стримують наразі підприємницьку активність.

Державна управлінська діяльність в основі її виникнення та у процесі здійснення базується на правових засадах, які характеризуються низкою ознак та особливостей. Зокрема, Конституцією України встановлено незмінні засади конституційного ладу, у тому числі й основи державного регулювання у сфері господарювання, які закріплені, зокрема, у розділі 1[31].

Це, насамперед, принципи законності, демократизму, розподілу влади, публічності, гласності. Крім того, до вказаних засад слід додати також і ті норми Конституції України, які визначають основні засади політики державних органів в сфері економіки, у першу чергу, ті, що зобов'язують Кабінет Міністрів України забезпечувати проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики. Водночас правові основи та гарантії

підприємництва, правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання тощо забезпечуються виключно законами України.

Поряд з цим, адміністративне управління, будучи конкретною функцією державних органів, наділених управлінськими повноваженнями, закріплене у відповідних нормативно-правових актах. Так, з метою формування та здійснення стратегії і тактики державного управління, поєданого між собою рядом характерних рис і форм управлінської діяльності, держава приймає законодавство про застосування різноманітних методів та форм регулювання підприємницької діяльності, до якого належать, зокрема, Господарський Кодекс України [19], Податковий кодекс України [49]; нормативно-правовими акти, які за юридичною силою мають статус закону, що врегульовують окремі сторони регуляторної діяльності держави, виступають закони України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських об'єднань».

Названі нормативно-правові акти складають відносно самостійний блок правового забезпечення управлінської діяльності держави в сфері підприємницької діяльності, мають вищу юридичну силу й містять найважливіші принципові нормативні положення, які вимагають однорідного правового регулювання на всій території України і є обов'язковими для всіх суб'єктів підприємницької діяльності.

Переходячи до з'ясування сутності та особливостей принципів адміністративно-правового забезпечення управлінської діяльності у сфері підприємництва, варто сказати, що, по-перше, якщо брати за основу поширену серед теоретиків позицію, згідно з якою принципи – це основні засади, вихідні ідеї, які характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії,

вчення, науки [32, с. 110], то серед науковців-правників склався загальний підхід до розуміння принципів як керівних положень, теоретичних ідей, що відображають об'єктивні закономірності та закріплені у праві. По-друге, деякі науковці під принципом розуміють специфічне поняття, в якому міститься не стільки закономірність, відносини, взаємозв'язок, скільки знання про них [40, с. 262]. По-третє, принципи деякою мірою виступають результатом узагальнення людьми об'єктивно чинних законів та закономірностей, властивих їм загальних рис, характерних ознак, які й визначають зміст такої діяльності. Іншими словами, об'єктивна реальність є джерелом формування принципів [41, с. 206].

Однак визнаючи принцип результатом наукового пізнання, не можна стверджувати, що всі закономірності, відносини та взаємозв'язки, у тому числі й у сфері підприємницької діяльності, досліджені та сформульовані у вигляді принципів, адже багато чого ще не відомо і потребує пізнання, а те, що зафіксовано і видається в якийсь момент істинним, також є динамічним. Тобто постійно змінюються об'єктивні умови, які породжують закономірності, відносини і взаємозв'язки управлінської у сфері підприємництва, а також змінюються суб'єктивні фактори, які їх сприймають і застосовують. Крім того, постійно розвиваються засоби пізнання, наукові інструменти виявлення закономірностей, відносин і взаємозв'язків у цій сфері, а також збагачується досвід їх використання на практиці.

Основним принципом державної політики у сфері правового регулювання підприємницької діяльності виступає принцип верховенства права, який проголошений ст. 8 Конституції України та означає, що вся поведінка органів публічної адміністрації та їх посадових осіб повинна відповідати вимогам права. Державне регулювання підприємницькою діяльністю має здійснюватися не через вольові накази, а шляхом реалізації правових настанов. При цьому верховенство в системі правових норм має

належати саме нормам Конституції України, найвища юридична сила якої полягає в тому, що їй повинні відповідати всі закони, інші нормативно-правові акти, а також укладені і ратифіковані Україною міжнародні договори.

Іншим не менш важливим принципом взаємовідносин суб'єктів підприємництва з органами публічної адміністрації є принцип законності, який сприяє реалізації права громадян на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом, і зобов'язує кожного суб'єкта та об'єкта державного регулювання у сфері господарювання діяти у встановлених законом межах, відповідно до своїх повноважень. Відповідно до вказаного принципу органи публічної адміністрації мають право здійснювати регулювання діяльності у сфері підприємництва лише за допомогою методів і форм впливу на суб'єктів господарської діяльності, безпосередньо визначених законом, що регламентує їх правовий статус і компетенцію. Органи публічної адміністрації та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі та у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Держава виступає гарантом належної реалізації передбачених Конституцією і законами прав і свобод людини та громадянина, у тому числі і суб'єктів підприємницької діяльності й не втручається у їх діяльність [44].

Наступним принципом діяльності органів публічної адміністрації у сфері підприємництва є принцип гласності, який означає забезпечення доступності обговорювання державних рішень на основі широкої поінформованості і врахування громадської думки.

Відносно принципу системності варто сказати, що він полягає у тому, що всі дії державних органів повинні бути взаємопов'язаними, мати певний чіткий характер та порядок прийняття нормативних актів і підпорядковуватися стратегічній меті – створювати умови для реальної реалізації конституційного права кожного на підприємницьку діяльність.

Принцип доцільності передбачає обґрунтовану необхідність державного регулювання підприємницьких відносин з метою вирішення існуючої проблеми. Варто сказати, що його закріплення у національному законодавстві деякою мірою сприяє налагодженню взаємовідносин між владою і суб'єктами господарської діяльності, виходячи зі стану та динаміки ринку, рівня його розвитку, а також відповідно до вимог життя, суспільної практики.

Відповідно до принципу адекватності, форми та рівень державного регулювання підприємницьких відносин повинні відповідати потребам у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив соціально-економічного розвитку, його об'єктивним закономірностям. Зважаючи на те, що економічні процеси відбуваються відповідно до об'єктивних законів ринку, органи публічної адміністрації повинні враховувати об'єктивні закономірності, реальні можливості та фактичний стан економіки [46].

Зміст принципу ефективності полягає в тому, що орган публічної адміністрації повинен досягати мети державного регулювання у сфері підприємництва за найменших витрат ресурсів як суб'єктів господарської діяльності, громадян, так і держави. Вимоги принципу ефективності полягають в оптимізації рішень органів публічної адміністрації, тобто під час розроблення різних варіантів рішень, їх зіставлення та вибору найкращого варіанту з усіх можливих альтернатив досягнення поставленої мети.

Потрібно сказати, що система цих принципів не характеризується вичерпністю та може бути доповнена новими принципами, зокрема принципом об'єктивності, який полягає в тому, що розроблення всіх документів, котрі визначають державну політику у сфері підприємництва, має здійснюватися на основі реальних показників, яких реально досягти і які можливо оцінити, а також принципом координації – взаємозв'язку та

узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку підприємницької діяльності на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Переходячи до розгляду форм адміністративно-правового забезпечення державної політики в сфері підприємництва варто зазначити, що органи публічної адміністрації мають право здійснювати регуляторну діяльність лише за допомогою методів і форм впливу на суб'єктів господарювання, безпосередньо визначених законом, який регламентує їх правовий статус і компетенцію.

Під формами адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері підприємницької діяльності слід розуміти однорідні за своїм характером дії регуляторних органів, які мають зовнішнє вираження у вигляді прийняття регуляторних актів, за допомогою яких забезпечується й гарантується право кожного суб'єкта підприємництва на здійснення легальної підприємницької діяльності. Форма є безпосереднім атрибутом державної політики в сфері підприємництва, що забезпечує взаємний зв'язок, найбільш доцільну залежність елементів адміністративної діяльності й вносить у їх співвідношення упорядкованість, стабільність та динамізм.

Усі форми адміністративно-правового забезпечення державної політики в сфері підприємництва прямо чи опосередковано регламентовані законами та іншими нормативними актами і державні органи виконуючи свої функції повинні використовувати лише ті форми, які передбачені відповідними нормами чинного законодавства та є адекватними й необхідними [40].

Таким чином, до форм здійснення державної правової політики у сфері підприємництва можна віднести: планування, нормативно-правове регулювання, регуляторний акт, контроль, нагляд, координацію, формування звітності про здійснення підприємницької діяльності; інформаційне

забезпечення суб'єктів правовідносин у сфері господарювання, припинення правопорушень, відновлення порушених прав та свобод суб'єктів господарювання, покарання винних у порушенні чинного законодавства у сфері господарювання тощо.

Н.М. Оніщенко класифікує засоби державного впливу на суб'єктів підприємництва, виходячи з функцій державного регулювання, які являють собою окремі напрями управлінської діяльності держави. Стосовно трьох основних напрямків цієї діяльності вона виділяє три групи таких методів: 1) методи забезпечення соціальної спрямованості економіки; 2) методи стимулювання суспільно-важливих видів господарської діяльності; 3) методи забезпечення економічної безпеки суспільства і держави [47, с. 57].

Отже, аналіз адміністративно-правового забезпечення управлінської діяльності держави дозволяє зробити такі висновки: правову природу державного регулювання визначає детальна правова регламентація принципів, форм та методів його здійснення. Будь-які заходи у рамках здійснення державного регулювання підприємницької діяльності слід розпочинати з удосконалення основних положень, керівних ідей, тобто із принципів державної діяльності у сфері господарювання. Це дасть змогу послідовно, комплексно й системно здійснювати державне регулювання підприємницької діяльності, а отже, відповідно до цього сприяти розвитку підприємництва і забезпечувати економічне зростання України в цілому.

Принципи являють собою вихідні положення, які відбивають специфіку державного регулювання підприємницької діяльності і становлять основу його предметної й раціональної організації. Дія принципів поширюється навіть на ті відносини у сфері державного регулювання підприємництва, які з будь-яких причин не урегульовані конкретними нормами. Вони є фундаментом правопорядку у сфері державного регулювання підприємницької діяльності.

На нашу думку, причини вчинення порушень суб'єктами підприємницької діяльності знаходяться у комплексному полі проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності та можуть бути вирішені після визначення міри і ступеню державного втручання в цю сферу. З цією метою пропонуємо для мінімізації причин виникнення правопорушень використання першочергових механізмів адміністративно-правового регулювання:

- відкритість формування державної політики щодо підтримки та розвитку підприємництва шляхом узгодження інтересів усіх заінтересованих сторін, використання механізмів зворотного зв'язку;

- гнучкість системи пріоритетів і різнобічність форм державної підтримки національного підприємництва

- урахування національних та історичних особливостей, особливо на регіональному рівні

- спрощення державних регулюючих процедур, особливо для малого бізнесу;

- обов'язкове визначення і закріплення постійного джерела державних бюджетних асигнувань, спрямованих на розвиток підприємницької діяльності;

- координація діяльності і чітке розмежування повноважень і відповідальності органів державної влади, які безпосередньо займаються питаннями підтримки та розвитку національного підприємництва на державному, регіональному та місцевому рівнях;

- використання майна неефективних і неплатоспроможних підприємств, які перебувають у державній власності, як джерела ресурсного забезпечення малого і середнього бізнесу;

- покращення системи обліку і державної статистики підприємництва;

узгодженість і несуперечливість заходів щодо підтримки та розвитку підприємницької діяльності

- організація систематичних наукових досліджень та ефективної пропагандистської кампанії, спрямованих на стимулювання підприємницької діяльності в Україні

Характеризуючи адміністративно-правові передумови виникнення правопорушень у підприємницькій діяльності, визначимо перелік завдань держави, що мають пріоритетне значення при здійсненні адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, а саме: реалізація загальнодержавної економічної та соціальної політики; реалізація права на підприємницьку діяльність та принципу свободи такої діяльності; запобігання проявам монополізму та підтримку чесної конкуренції; захист прав споживачів; захист навколишнього природного середовища; захист прав підприємців від неправомірного втручання в їх діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

Сучасне адміністративне законодавство повинно забезпечувати можливість реалізації права особи на здійснення підприємницької діяльності, здійснювати захист прав та приватних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та суспільних інтересів. Розвиток адміністративного законодавства має бути спрямований на вдосконалення його системи та структури на основі законів, а не підзаконних нормативно-правових актів.

У законодавстві України необхідним є посилення основних функцій адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, зокрема: функції організації; функції контролю; функції захисту ринкових основ господарювання; функції регулювання макроекономічних процесів; функції сприяння розвитку підприємництва, що сприятиме вдосконаленню адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

На нашу думку, основними принципами адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності є: 1) принцип законності

адміністративно-правового регулювання в сфері підприємницької діяльності; 2) принцип економічної свободи, захисту економічних інтересів суб'єктів підприємництва та заохочення підприємництва в процесі адміністративно-правового регулювання підприємництва; 3) принцип пріоритетності прав та інтересів особи; 4) принцип гласності у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності; 5) принцип відповідальності.

За допомогою вищезазначених принципів, адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності реалізується в конкретних діях органів публічної адміністрації та їх посадових осіб. Виділено такі форми адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні: 1) видання нормативно-правових та індивідуальних актів, які регулюють відносини у сфері підприємницької діяльності; 2) укладення адміністративних договорів; 3) здійснення юридично значимих дій - проведення державної реєстрації, видача дозволів, складання адміністративних протоколів, проведення контрольних дій тощо.

Методи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності мають на меті захист публічних інтересів держави та суспільства і приватних інтересів фізичних та юридичних осіб, їх законних прав та свобод. Серед найбільш ефективних методів адміністративно-правового регулювання підприємництва на даний момент варто виділити: державну реєстрацію суб'єктів підприємництва, ліцензування та надання дозволів, встановлення стандартів, державні замовлення, контроль та нагляд, підтримку суб'єктів підприємництва, які слід віднести до так званої «позитивної» регулятивної діяльності органів публічної адміністрації. Окрім цього виділено також юрисдикційну діяльність, методами якої є примус та розв'язання спорів.

Групу правовідносин, які складаються між суб'єктами підприємницької діяльності і уповноваженими органами публічної адміністрації та врегульовуються нормами адміністративного права, визначено як адміністративно-підприємницькі правовідносини. Рисами, які дозволяють виокремити їх з всього масиву адміністративних правовідносин є: а) вони виникають у процесі

взаємовідносин суб'єктів підприємницької діяльності з органами публічної адміністрації; б) мають специфічний суб'єктивний склад, обов'язковим суб'єктом таких правовідносин є орган публічної адміністрації, який представляє публічно-правовий інтерес в економічній сфері, і діє від імені держави в межах своєї компетенції; в) характеризуються взаємною зобов'язаністю сторін; г) виникають у процесі реалізації регуляторних функцій держави з метою задоволення приватних та публічних інтересів за ініціативою одного з учасників правовідносин; д) мають особливий правовий режим забезпечення законності та правового захисту – адміністративного чи судового. Адміністративно-підприємницькі правовідносини можна поділити на: 1) правовідносини, що складаються в процесі забезпечення реалізації права осіб на підприємницьку діяльність, та сприяння ефективності такої діяльності (реєстрація, отримання ліцензії, дозволу, державна підтримка); 2) правовідносини, що складаються в процесі забезпечення захисту прав та законних інтересів підприємців, в тому числі від неправомірних дій органів державної влади та їх посадових осіб.

Проведений аналіз недоліків системи правового регулювання відносин підприємницької діяльності, дає підстави стверджувати про нагальну необхідність запровадження якісно нового режиму відносин між органами публічної адміністрації держави та об'єднаних територіальних громад з одного боку, із суб'єктами підприємницької діяльності, з іншого боку. Формування цих відносин повинно оновлюватись на засадах реалізації захисної функції таких органів, що має становити стрижень сучасної адміністративної правотворчості і правозастосування. Запропоновано приділити належну увагу такому заходу державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, співробітництво великих та малих підприємницьких структур різних організаційно-правових форм та форм власності, зниження рівня загального адміністративно-контрольного навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності тощо.

2.2. Сучасний стан правового регулювання проблем злочинності у сфері підприємницької діяльності

Докорінні суспільно-політичні та економічні зміни в Україні зумовили бурхливий розвиток ринкових відносин у економічному середовищі. За таких умов з'явилися нові форми господарювання, нові види діяльності, які потребують як правового врегулювання, так і наукового аналізу та теоретичного осмислення. З появою на теренах України нового економічного явища – підприємництва, постало питання про його всебічне правове врегулювання та необхідність дослідження його кримінально-правових аспектів.

Держава стоїть на позиціях свободи підприємницької діяльності та мінімально можливого втручання у її здійснення. Проте це не означає, що підприємництво як економіко-правове явище повинне залишатись поза увагою держави. Адже певні види господарсько-підприємницької діяльності мають такі особливості, які вимагають посиленого державного контролю, оскільки становлять потенційну небезпеку для людей, громадського порядку та безпеки, навколишнього середовища, національної безпеки держави.

Державно-суспільні відносини становлять собою складний механізм, який складається не лише з правомірної діяльності суб'єктів. А й передбачає неправомірну, злочинну поведінку. Постійний стан складної криміногенної обстановки в країні потребує прийняття комплексних заходів, спрямованих на правове забезпечення правоохоронної діяльності, удосконалення системи профілактики правопорушень. До першочергових завдань протидії злочинам відноситься вдосконалення форм і методів боротьби з економічною злочинністю у сфері підприємницької діяльності.

Для правильного розуміння і практичної оцінки подій, що відбуваються в нашому суспільстві, важливе значення має розробка концептуальних засад соціально-економічного розвитку. Постійний процес реформування, який декларується органами влади, проте не завжди відбувається чи відбувається

не на належному рівні, передбачає удосконалення ринкових відносин, які повинні здійснюватися на основі зміни правової системи держави.

Органами державної влади неодноразово вказувалося на необхідність виявлення в сферах організації підприємницької, зовнішньоекономічної, фінансово-банківської діяльності порушень законів, внесення пропозицій щодо усунення прогалин у законодавстві, які використовуються правопорушниками для різноманітних зловживань [16, с. 27].

Підприємницька діяльність, особливо у галузях виробництва товарів народного споживання і сільськогосподарської продукції, а також надання послуг, покликана забезпечити нагальні потреби громадян, як це робиться у розвинутих країнах. Однак постійно існуючий кризовий стан економіки України й обумовлені ним негативні соціальні явища ускладнили криміногенні, ситуацію та негативно вплинули на розвиток підприємницької діяльності. Цьому сприяли непослідовність у проведенні економічних реформ і їх недостатнє правове забезпечення. У сфері підприємництва сформувались і продовжують наростати негативні тенденції, які гальмують економічний розвиток України, підривають принципи соціальної справедливості.

Слід звернути увагу, що набули значного поширення протиправні діяння у сфері підприємництва, які виходять за межі держави і набувають міжнародного характеру. Шляхом розкрадання сировини, матеріалів, обладнання та вивозу їх за кордон державі завдаються величезні матеріальні збитки, створюються сприятливі умови для корупції, приховування прибутків від оподаткування тощо.

Аналізуючі наукові дослідження про стан криміногенної обстановки та її основні тенденції, зазначимо, що у підприємництво проникли особи з кримінальним минулим, практично на 50-60 % економіка України стала «тіньовою» [56, с.14].

Складна криміногенна обстановка у сфері підприємництва потребує розробки комплексу науково обґрунтованих заходів, спрямованих на

забезпечення нормального функціонування підприємництва та протидію злочинам, які вчиняються в цій сфері. Однак, на нашу думку, формування таких заходів неможливе без аналізу наукового доробку вітчизняних та зарубіжних науковців, адже проблемам попередження злочинності в економіці останнім часом приділяється велика увага. Науково-теоретичне обґрунтування вирішення частини відповідних проблем пропонується у докторських і кандидатських дисертаціях, монографіях, відповідних розділах підручників і навчальних посібників, наукових статтях.

Проведений нами аналіз наукової літератури із загальної проблематики криміналізації суспільних відносин та кримінально-правовий аналіз у сфері підприємницької діяльності призводить до наступних висновків. Значний внесок у дослідження злочинів у сфері підприємництва зробили О.О. Дудоров, В.О. Навроцький, О.О. Смирнов та інші українські вчені.

Основна увага в роботах даних науковців зосереджена на вирішення загальнотеоретичних питань подолання злочинних тенденцій у сфері: ухилення та уникнення оподаткування, зокрема незаконного відшкодування з бюджету податку на додану вартість та зниження рівня прибутку; використання природних ресурсів у підприємницькій діяльності без відповідних державних дозволів (ліцензій), зовнішньоекономічної підприємницької діяльності (порушення митних правил та процедур, контрабанда) тощо [3], [7], [88], [91].

Водночас, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки чимало висловлених ними положень певною мірою втратили свою актуальність через кардинальні зміни в законодавстві та суспільних відносинах, які воно регулює. Це потребує уточнення раніше сформульованих висновків.

Тільки протягом останніх кількох років робляться спроби монографічного дослідження злочинності у сфері підприємництва в Україні. Кримінологія ще не має у своєму розпорядженні даних узагальненого характеру, які б давали повне уявлення про детермінанти, способи вчинення

злочинів у цій сфері та заходи щодо їх попередження. Недостатньо вивчена діяльність правоохоронних органів у боротьбі з цим видом злочинності.

Проаналізований значний масив наукового матеріалу щодо характеристики кримінально правових аспектів підприємницької діяльності дав змогу дійти висновків щодо того, що залишаються належним чином не опрацьованими способи, причини і умови вчинення злочинів у сфері підприємницької діяльності та розроблення заходів щодо їх нейтралізації чи усунення державними контролюючими органами. Підлягають подальшому дослідженню суспільні відносини у сфері підприємництва в умовах кризового стану економіки України, правове регулювання та організаційне забезпечення діяльності суб'єктів цих правовідносин, а також дотримання законності і правопорядку в даній сфері.

Особливо детально у даній випускній кваліфікаційній роботі звертається наша увага на криміногенні чинники, що впливають на стан економіки і підприємництва; злочинність у сфері підприємницької діяльності, її кримінально-правові та кримінологічні характеристики; система протиправних детермінант та заходи попередження злочинів у даній сфері.

На нашу думку, повна картина кримінально-правового аналізу сфери підприємницької діяльності неможлива без аналізу окремих елементів системи нормативно-правових міжнародних та вітчизняних актів, оскільки протидія злочинам у сфері господарської діяльності здійснюється на підставі норм міжнародного та внутрішнього законодавства.

Певна кількість злочинів у сфері господарювання належить до категорії конвенційних, оскільки питання кримінально-правової охорони певних ділянок господарської системи визначено, наприклад, такими міжнародними актами:

- Женевською конвенцією по боротьбі з підробкою грошових знаків від 20 квітня 1929 р. (ратифікована СРСР 3 травня 1931 р.);
- Конвенцією ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону і попередження незаконного ввезення, вивезення і передачі права власності на

культурні цінності від 14 листопада 1970 р. (ратифікована Президією ВР УРСР від 10 лютого 1988 р.);

- Конвенцією Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 р. (ратифікованою Україною 17 грудня 1997 р.)

- Директивою Ради Європи про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей від 10 червня 1991 р.[36, с. 79].

У національному законодавстві зазначені питання врегульовано Кримінальним кодексом України [25], а також рядом інших актів: Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Податковим кодексом України, Митним кодексом України; Законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери й фондову біржу», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про Національний банк України» тощо, а також роз'ясненнями Вищого адміністративного суду України, постановами КМ України, листами Державної фіскальної служби України, наказами Міністерства фінансів України тощо.

Деякі постанови Пленуму Верховного Суду України спеціально роз'яснюють кримінальну відповідальність за злочини у сфері господарювання (наприклад, постанови Пленуму ВС України «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 3 червня 2005 р. № 8, «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 15 квітня 2005 р. № 5, «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» від 8 жовтня 2004 р. № 15, «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» від 25 квітня 2003 р. № 3,

«Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів» від 12 квітня 1996 р. № 6) [90].

На підставі опрацьованого матеріалу нами визначено основні напрями кримінально-правового аналізу причин злочинної діяльності у сфері підприємництва:

- 1) кримінально-правова політика як напрямок політики у сфері боротьби зі злочинністю у сфері підприємництва;
- 2) теоретичні засади кримінальної відповідальності та покарання, а також державна соціально-економічна обумовленість достатності рівня кримінальної відповідальності;
- 3) кримінально-правова характеристика злочину та склад злочину у сфері підприємництва;
- 4) проблеми загальної характеристики проступку;
- 5) криміналізація суспільно небезпечних діянь, розробка теоретичних засад криміналізації діянь, факторів (чинників), що впливають на криміналізацію суспільно небезпечних діянь;
- 6) пеналізація злочинів;
- 7) теоретичні проблеми звільнення від кримінальної відповідальності за проступки при здійсненні підприємницької діяльності;
- 8) актуальні проблеми кримінальної відповідальності за окремі види злочинів у сфері підприємництва, кваліфікації злочинів.

Отже, у результаті дослідження вивчено та проаналізовано генезис та історію розвитку кримінального законодавства, що дозволило зафіксувати та визначити певні закономірності й «механізм» впливу політичних, соціальних та економічних чинників на встановлення та обсяг кримінальної відповідальності у сфері власності, господарської діяльності та ін.

В результаті аналізу норм правових актів встановлено «прогалини» національного законодавства в сфері підприємницької діяльності та

досліджено відповідність Кримінального кодексу України Конституції України, міжнародно-правовим актам. Сформульовано пропозиції щодо подальшої наукової і законодавчої діяльності в напрямку забезпечення правомірності у підприємницькій діяльності та усуненню злочинної її проявів.

У контексті загального аналізу проблем злочинності у підприємницькій діяльності, звернемо увагу на особливості застосування відповідальності за господарські злочини, пов'язані із банкрутством. Зазначмо, що на практиці такий вид державного покарання не реалізується з мотивів відсутності методичних і науково-практичних рекомендацій щодо їх розслідування.

Зміни окреслену ситуацію можливо, якщо спробувати поглянути на проблему з господарсько-правової позиції. Тобто, через дослідження матеріалів та результатів розгляду численних справ про банкрутство, розглянутих господарськими судами встановити основні ознаки злочинів, способи доведення до банкрутства, характерні дії, що приводять до банкрутства та інше.

Також, необхідно активізувати роботу по застосуванню норм кримінального законодавства, адже щонайменше, ознаки такого злочину як, наприклад, незаконні дії у разі банкрутства (ст.221 КК України) є в наявності чи не в кожній третій справі про банкрутство. В той же час потрібно вдосконалювати норми законодавства, які регулюють права, обов'язки і відповідальність власників (засновників) та керівників суб'єктів господарювання.

Продовжуючи кримінально-правовий аналіз причин підприємницької діяльності як способу суспільного існування у нашій державі, зазначимо, що така діяльність досить часто стає незаконною. Сам факт банкрутства підприємства відповідно до законодавства не є підставою для притягнення його власників, керівних органів та інших осіб до кримінальної відповідальності. Також, той факт, що власник чи керівний орган покинув своє підприємство, припинив від його імені діяльність та не звітує до

податкових органів, або прийняв рішення про ліквідацію та не здійснює її – не є злочином, оскільки кримінальне законодавство прямо не передбачає ніякої відповідальності за такі дії. В той же час Кримінальний кодекс України, містить такі норми, які при визначених кодексом умовах дозволяють нечесного боржника-банкрута притягнути до відповідальності.

Банкрутство взагалі – це не злочин, це певний фінансово-економічний стан підприємства, в якому воно знаходиться на час розгляду справи в суді. Відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [68].

Зазначимо, що ознаками банкрутства являються такі фактичні дані як: 1) наявність визнаних судом вимог кредиторів, які не погашені в попередніх процедурах розпорядження майном боржника та процедурі санації; 2) перевищення розміру грошових зобов'язань боржника над вартістю його майнових і немайнових активів; 3) незадовільні результати попередніх процедур та відсутність реальної можливості щодо відновлення платоспроможності боржника. Вказані ознаки дають право зробити висновок, що єдиним способом повного чи часткового задоволення вимог кредиторів є продаж наявних активів та припинення юридичної особи-банкрута.

В юридичній науці та практиці існують багатовизначень поняття об'єкту злочинів, передбачених ст.ст.218-221 КК України та різні їх характеристики. Велику кількість інших підходів у характеристиках та визначеннях об'єкту злочинів дослідив та описав О.О. Дудоров [23, с.110], вказавши, що майже кожна з них містить у собі раціональне зерно. На його погляд найточніше зміст об'єкту злочинів можна визначити так: це встановлений законодавством порядок здійснення господарської діяльності, що забезпечує інтереси громадян, юридичних осіб та держави від ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю (стійкою фінансовою неспроможністю)

суб'єктів господарської діяльності, яка юридично зафіксована під час розгляду справ про банкрутство такого суб'єкта.

Більш прийнятним визначенням об'єкту злочинів, на нашу думку, є суспільні відносини у сфері виконання суб'єктами господарської діяльності своїх фінансових зобов'язань, що обґрунтовується такими міркуваннями. При дослідженні об'єкту злочинів слід зважити на те, що кримінальний закон вказує саме на фінансову неспроможність суб'єкта господарської діяльності як загальну характеристику об'єкту злочинів, що розглядаються. Неспроможність є предметом дослідження у справах про банкрутство і визначається Законом про банкрутство дещо іншими поняттями.

Отже, на нашу думку, визначення поняття об'єкту злочинів, треба доповнити деякими відтінками, що можливо мають значення для кваліфікації злочинів, додатково розкривають сутність об'єкту злочину.

По-перше, вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці, називається принципом – єдиного грошового вимірника [16, с.48]. Тому, слід визнати, що законодавець говорячи у кримінальному законі про «фінанси», «фінансову неспроможність» має на увазі саме грошовий еквівалент всіх зобов'язань боржника, які останній не в змозі виконати.

По-друге, суб'єкт господарювання для здійснення своєї господарської діяльності може залучати матеріально-технічні, фінансові, трудові, інформаційні, природні та інші види ресурсів, використання яких не обмежено законом, брати на себе не тільки фінансові (грошові) зобов'язання, а й інші речові зобов'язання, порушувати право власності інших осіб та нести не тільки фінансові (грошові) зобов'язання та відповідальність, але й майнові, які не можна на досудових стадіях діяльності підприємства ототожнювати з фінансовими зобов'язаннями.

По-третє, у зазначених статтях кримінального закону законодавець вказує не на «фінансові зобов'язання» боржника, але говорить про фінансову неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності. Тобто, законодавець

визначає одну із ознак злочину як неспроможність боржника виконати вимоги з боку кредиторів і свої зобов'язання перед бюджетом, що поза справою про банкрутство безумовно передбачає значно ширше коло правовідносин, ніж чисто «фінансові зобов'язання», оскільки фінанси як категорія фінансового права – це відносини у яких однією із сторін виступає держава [5, с 18].

По-четверте, Закон про банкрутство встановлює, що кредитором є особа, яка має у встановленому порядку підтверджені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника. У процедурах розгляду справи про банкрутство усі вимоги кредиторів повинні бути пред'явлені до боржника у грошовій формі і лише після цього їх можна віднести до категорії грошових зобов'язань, до яких входять в тому числі і зобов'язання боржника перед державою (фінансові зобов'язання). Таким чином, в процедурах провадження у справі про банкрутствозобов'язання боржника отримують характер грошових, але не тільки фінансових зобов'язань.

Підсумуємо, що у визначені об'єкту злочинів «фінансові» зобов'язання слід доповнити «грошовими», або замінити на грошові, що, можливо не є принциповим. Однак, саме загальна сума грошових зобов'язань перед кредиторами, що не сплачена боржником у процедурах банкрутства і становить велику матеріальну шкоду, яка є складовою об'єкту злочинних посягань. Відповідальність за ризики економічних (майнових) втрат у підприємстві, таким чином, законодавчо розподіляються між учасниками господарської діяльності. Держава Законом про банкрутство врегулювала та взяла під свій контроль лише питання справедливого задоволення вимог наявних кредиторів із залишків ризикованих підприємств.

Отже, виходячи із наведених визначень об'єкту злочину, родовим об'єктом вказаних злочинів є суспільні відносини у сфері підприємницької діяльності. Стабільність у підприємницьких (цивільно-правових) відносинах, порядність та чесність є основою в побудові ринкової економіки та її нормальному функціонуванні, посягання на які є злочином. Правові засади у

цій сфері встановлюються Конституцією України, Господарським кодексом України та іншими законодавчими актами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У відповідності до предмету регулювання Господарського кодексу України він визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [19].

Визначаючи об'єкт злочинного посягання при неспроможності і банкрутстві, на нашу думку, необхідно виходити із теоретичних засад неспроможності. Історія виникнення та розвитку інститутів неспроможності та банкрутства у світовій історії права приводить до висновку, що теоретичною основою для виникнення і розвитку інститутів неспроможності і банкрутства є кредитні (боргові) відносини між учасниками господарських (торгових) відносин. Під кредитними відносинами розуміються будь-які операції учасників ринку, які пов'язані із передачею коштів чи товарів із відстрочкою їх повернення чи оплати, тобто, такі відносини, що будуються на довірі [25, с. 78].

Система соціальних норм і суспільних відносин, що охороняються законом та виступають об'єктом злочину, мають об'єктивний характер, тобто існують поза і незалежно від людської свідомості, а тому незалежно і від самого кримінального закону, є первинним як щодо кримінального закону так і до самого злочину. Тобто, злочин завжди посягає на загальнолюдські цінності, що є надбанням конкретного народу та держави, які закріплені в законі та захищені законом від посягань на них.

Встановлення об'єкту злочину дає змогу з'ясувати соціальну та юридичну суть скоєного злочину, його суспільно-небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння і відмежуванню від суміжних посягань, впливає на зміст об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину, є провідним для їх кваліфікації.

В контексті даного дослідження зазначимо, аналіз тих знань, що отримані нами при здійсненні наукового дослідження приводить нас до висновків, що феномен відсутності(незначної кількості) кримінальних справ за складом злочинів, що розглядаються, криється у проблемах із самою кваліфікацією. Так, об'єктивна сторона злочину за ст.219 КК України полягає у доведенні суб'єкта господарської діяльності-юридичної особи до банкрутства. Однак проблемним у правоприміненні залишається трактування понять «банкрутство» та у способах «доведення».

В результаті проведених досліджень у даному підрозділі випускної кваліфікаційної роботи сформуємо наступні висновки. Причини злочинної діяльності у сфері підприємництва у переважній більшості випадків виникають через такі основні причини: намагання отримати швидкий надприбуток та можливість використання прогалин у чинному законодавстві. Зокрема, банкрутство суб'єкта підприємницької діяльності може стати свідомим наслідком намагання уникнути оподаткування чи іншої злочинної поведінки. Більш важливим питанням є дослідження причин банкрутства. Проблема полягає у тому, що основним способом доведення до банкрутства за останні роки є те, що власник та службові особи боржника спочатку вирішують долю активів боржника, а потім перестають звітувати перед фіскальними та іншими органами, залишають місце державної реєстрації, та, таким чином створюють штучно видимість відсутності боржника. Уникнення та мінімізація причин злочинної діяльності у підприємстві вбачається у посиленні важелів законодавчого впливу на неправомірних суб'єктів підприємництва та посилення економічної складової заходів примусу на неправомірних суб'єктів.

2.3. Причини невиконання податкового обов'язку суб'єктами підприємницької діяльності

У теорії права підставою юридичної відповідальності вважають вчинення правопорушення, яке у контексті нашого дослідження можна сформулювати як не взяття участі суб'єктом підприємництва у процесі перерозподілу сукупного суспільного продукту на користь держави. Нормативною підставою відповідальності за податкові правопорушення є правові норми, які порушує особа, що передбачає застосування до неї конкретних санкцій. Спираючись на норми КУПАП, КК України, Податкового кодексу України (надалі – ПК України) проаналізуємо, проаналізуємо причини умисного ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку.

Суб'єктами такого вчинення поряд із підприємницькими структурами, можуть бути службові особи підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності. Також особи, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах карається штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Загальновідомо, що вітчизняна система оподаткування сьогодні є «недосконалою, її характерними рисами на цьому етапі розвитку є наявність безлічі проблем, які постають на шляху її еволюційного та динамічного розвитку» [29, с. 45]. Не останнє місце серед них займає проблема тінізації економіки яка, в свою чергу, досягла такого рівня, що ухилення від

оподаткування стало не епізодичним, а масовим явищем, масштаби якого суттєво впливають на макроекономічні показники.

Проблеми прийняття і дія великої кількості законодавчих актів, що регулюють відносини у сфері оподаткування, часті їх зміни, неоднозначність тлумачення їхніх норм створюють значні перешкоди в практичній діяльності як для суб'єктів оподаткування, так і для органів контролю. До того ж недостатній рівень підготовленості значної частини працівників державних податкових адміністрацій та податкової міліції не дає можливості вести активну боротьбу із зловживанням у сфері оподаткування.

Виходячи з цього, нами зроблена спроба визначення причин ухилення від сплати податків легальними та нелегальним способами, недоліків податкового контролю в цьому напрямку і запропонуванні ефективних засобів боротьби з правопорушеннями в сфері тіньової економіки, а також пошук ефективних методів податкового контролю для боротьби з неправомірним ухиленням від оподаткування.

Ухилення від сплати податків шляхом порушень податкового законодавства на сьогодні є одним з основних каналів незаконного збагачення та відповідно причин учинення податкових правопорушень. Більшість цих порушень пов'язана з недосконалістю, перевантаженістю податкового законодавства і постійними його змінами та багаточисельністю податків. Дійсно, для більшості українських підприємців, особливо малих та середніх, які починають свою діяльність, передбачено занадто багато податків.

Дослідження питань, пов'язаних з протидією злочинності, у тому числі організованій, у сфері оподаткування обумовлена тим, що на тлі динамічних і складних процесів, які сьогодні відбуваються в Україні, своєчасне та повне стягнення податків до бюджету держави є однією з найгостріших проблем сучасного соціально-економічного життя країни. Значно складнішою стала

структура операцій, що здійснюються злочинцями, особливо організованими злочинними групами та організаціями, з метою ухилення від оподаткування, отримання надприбутків та укриття джерел походження цих коштів [21, с. 55].

Проте, слід розрізняти такі поняття як «уникнення податків» та «ухилення від податків» [92]:

- уникнення податків – це легальний шлях зменшення податкових зобов'язань, який ґрунтується на використанні законодавчих можливостей шляхом зміни своєї діяльності. Наприклад, диференціація доходів від різного майна. В основі цього методу лежать різні умови обкладання коштів, розташовуваних у різних видах цінних паперів або депозитів; втечу платників податків в офшорні зони, зміщення доходу, яке передбачає переведення платником податку доходу під низьку граничну ставку податку в умовах податкової структури із зростаючими граничними ставками та інші.

- ухилення від податків – це нелегальний шлях зменшення податкових зобов'язань, який базується на адміністративно-кримінальних методах приховування обліку доходів і майна та створення бухгалтерської і податкової звітності. Наприклад, приховування об'єктів оподаткування, заниження об'єктів оподаткування, заниження сум податків, зборів та обов'язкових платежів, які підлягають сплаті у відповідний бюджет чи фонд, приховування втрати підстав на пільги з оподаткування та інші.

Таким чином, мова йде про зміцнення податкової дисципліни платників податків і вдосконалювання податково-правової культури суспільства в цілому. Беручи до уваги значну кількість контролюючих (фіскальних) органів, що з'явилася останнім часом в Україні та необхідність координації їх діяльності, доцільним було б створення спеціального міжвідомчого органу з питань координації державного контролю із наділенням його координуючими повноваженнями.

Розробка кількості законодавчих актів впливає із необхідності вироблення комплексу правових, організаційно-управлінських та інших заходів, спрямованих на виявлення і попередження правопорушень у сфері оподаткування, які повинні проводитися тільки в рамках чинного законодавства і ні в якому разі не обмежувати або порушувати права і законні інтереси платників податків [54].

Як показує практика обсяг тіньової економіки в Україні нині за деякими експертними операціями перевищує більш як половину внутрішнього валового продукту. Розширення сфери тіньової економіки є реальною загрозою національній безпеці держави. Розглянемо основні сегменти тіньової економіки як базової основи (першопричини) виникнення податкових адміністративних правопорушень та злочинів.

1. Нелегальний експорт/імпорт товарів, за яким немає чіткого механізму контролю за укладанням експортно-імпортних договорів, тому необхідно розробити та впровадити механізм контролю за укладанням експортно-імпортних договорів, особливо нематеріального характеру, про ведення їх експертної оцінки. Це дозволить своєчасно виявляти фіктивні угоди, попереджувати незаконний відтік коштів за кордон.

2. Корупція. Сьогодні підрозділам по боротьбі з корупцією та безпеки не надано право на складання протоколів про вчинення корупційного діяння, хоча згідно законодавства право на ведення боротьби з корупцією має значна кількість державних правоохоронних органів. Однак одні органи змушені надсилати відповідні матеріали до інших правоохоронних органів для складання протоколів, а вже останні в подальшому подають їх до суду. На нашу думку, діюче законодавство ускладнює процедуру по боротьбі з корупцією і в окремих випадках призводить до порушення строків притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

3. Кримінальні злочини, які формуються та здійснюються на базі сучасної незахищеності громадян і підприємств від зазіхань злочинних формувань. Всім правоохороним і контролюючим органам необхідно розробити та здійснити спільні заходи щодо закриття таких злочинних формувань і приділяти більш уваги захисту громадян і підприємств [88, с. 45].

Здійснений аналіз причин існування правопорушень у сфері оподаткування свідчать, що на сьогодні залишаються не вирішеними проблеми періорентації чинної податкової системи в напрямку гармонізації відносин платників податків із податковими органами, а стан справ, що склався у сфері податків і податкової політики, суперечить принципам ефективної роботи щодо контролю податкових органів. Виходячи з важливості подолання причинно-наслідкового зв'язку у сфері податкової злочинності, здійснимо детальний аналіз даного суспільно-протиправного діяння.

Отже, санкція ст. 212 КК України не містить лише одного покарання та зазначає, що податкове правопорушення, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах є кримінально каранними. Крім того, протиправні податкові діяння, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років із конфіскацією майна [56].

Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частиною першою та другою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона

до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня).

Під значним розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів і інших обов'язкових платежів, які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів і інших обов'язкових платежів, які в три тисячі і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під особливо великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які в п'ять тисяч і більша разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходу громадян.

Об'єктом даного злочину є встановлений законодавством порядок оподаткування юридичних і фізичних осіб, який забезпечує за рахунок надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів формування доходної частини державного та місцевих бюджетів, а також державних цільових фондів. Під предметом злочину розуміються податки, збори, інші обов'язкові платежі, що входять в систему оподаткування і введені у встановленому законом порядку.

Здійснюючи кримінально-правовий аналіз особливостей підприємницької діяльності, на нашу думку, необхідно проаналізувати елементи оподаткування як фінансово-правової категорії. Отже, під податком, збором, іншим обов'язковим платежем потрібно розуміти обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками у порядку і на умовах, що визначаються законами про оподаткування. Перелік загальнодержавних і місцевих податків і зборів міститься у Податковому кодексі України.

Проведені власні дослідження призводять до висновків, що умисне ухилення від сплати обов'язкових платежів, які не входять до системи оподаткування, кримінальну відповідальність за ст. 212 КК України не тягне. Будьякі податки і збори, які запроваджені законами України, мають бути включені до ПК України. Зміни до нього стосовно пільг, ставок податків і зборів, механізму їх сплати повинні вноситись не пізніше ніж за шість місяців до початку нового бюджетного року і набирають чинності з початку нового бюджетного року. Ставки місцевих податків і зборів, інші елементи податкових баз, а також пільги щодо оподаткування встановлюються або змінюються виключно відповідними органами місцевого самоврядування у порядку, встановленому законом.

Ухилення від сплати обов'язкових платежів, які хоча і входять до системи оподаткування, проте запроваджені з порушенням зазначеного вище порядку, охоплюються диспозицією ст. 212 КК України лише в тій частині, в якій їх справляння відповідає нормам законодавчих актів про оподаткування.

Вчинення злочину, пов'язаного з отриманням в тій чи іншій формі доходу, наприклад, викрадання майна, одержання хабара, збуту зброї, наркотичних засобів, не породжує легальний об'єкт оподаткування. Тому дії особи, яка скоїла злочин, пов'язаний із вилученням майнової вигоди, повинні кваліфікуватись лише за відповідними статтями КК України без додаткової кваліфікації за ст. 212 цього ж Кодексу.

Значимо, що об'єктивна сторона злочину характеризується сукупністю трьох ознак:

- 1) діяння – ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять до системи оподаткування;

2) суспільне небезпечні наслідки у вигляді фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних (ч. 1 ст. 212), великих (ч. 2 ст. 212) або особливо великих (ч. 3 ст. 212) розмірах;

3) причинний зв'язок між діянням і наслідками.

Відповідальність за досліджуваною статтею КК України виключається у тому разі, коли ненадходження коштів до державного і місцевих бюджетів, державних цільових фондів сталося внаслідок невиконання банком покладеного на нього законодавством обов'язку виконувати платіжні доручення платників податків на перерахування обов'язкових платежів податкового характеру. Днем подання до установ банків платіжного доручення за всіма видами податкових платежів вважається день його реєстрації у цих установах.

Описово-бланкетний характер диспозиції ст. 212 КК України робить необхідним у кожному конкретному випадку звертатися до податкового законодавства, яке визначає конкретних платників, їхні обов'язки, строки і механізм сплати платежів, що врешті-решт визначає специфіку злочинних дій, спрямованих на ухилення.

Слід зазначити, що ст. 212 КК України не конкретизує спосіб ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. До найбільш поширених способів цього злочину належать: неподання документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, інших обов'язкових платежів; приховування та заниження об'єкта оподаткування.

Приховування об'єкта оподаткування, який визначається залежно від виду обов'язкового платежу, що стягується з юридичних та (або) фізичних осіб, характеризується тим, що прибуток або інший об'єкт оподаткування у платника податків і зборів фактично існує, проте він не декларується, не згадується у документах, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків або інших обов'язкових платежів, які подаються до податкових чи інших

контролюючих органів, а тому ніякі податки на такі об'єкти не нараховуються і не сплачуються.

У відповідності до результатів нашого дослідження зазначимо, що до причин як дій, наслідками яких є учинення протиправної дії є: 1) ухилення зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності від взяття на облік у контролюючих органах; 2) умисне заниження податкових ставок; 3) умисно неправильне обчислення сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів або бази оподаткування; 4) обманні маніпуляції з податковими пільгами; 5) неналежне виконання або невиконання обов'язків з нарахування та утримання обов'язкових платежів фіскальними агентами держави - збирачами податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Проведені дослідження у межах даного підрозділу випускної кваліфікаційної роботи показують, що ст. 212 КК України передбачено відповідальність не за сам факт несплати у встановлений строк податків, зборів, інших обов'язкових платежів, а за умисне ухилення від їх сплати, коли особа має намір взагалі не виконувати (повністю або частково) покладені на неї податкові зобов'язання.

Якщо платник у звітних документах правильно відображає й обраховує свої податкові зобов'язання, своєчасно подає податкову декларацію, однак у зв'язку з відсутністю достатньої кількості коштів на його банківському рахунку податкове зобов'язання своєчасно не погашається, дії платника як такі, що не поєднуються з обманом держави в особі її контролюючих органів, не можуть кваліфікуватись за ст. 212 КК України.

Водночас умисна несвоєчасна сплата податків, зборів, інших обов'язкових платежів, пов'язана з фактичним використанням коштів, які мали бути перераховані до бюджетів чи державних цільових фондів, на інші, відмінні від оподаткування цілі (наприклад, на задоволення різноманітних виробничих потреб господарюючого суб'єкта), за наявності всіх ознак складу

злочину, передбаченого ст. 364 КК України, може розглядатись як зловживання службовим становищем.

Притягуючи особу до відповідальності за ст. 212 КК України, потрібно встановлювати розмір несплачених винною особою податків, зборів, інших обов'язкових платежів як результат інкримінованого їй злочинного діяння. У даному разі не враховуються суми заборгованості бюджету перед платником податків та суми наявної в останнього переплати за окремими видами податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Дії, які спрямовані на те, щоб надалі ухилитись від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів і які полягають, наприклад, у перекрученні об'єктів оподаткування у первинних документах, внесенні у звітні документи (податкові декларації, розрахунки сум податку чи збору) перекручених відомостей, у поданні таких сфальсифікованих документів до контролюючих органів, в ухиленні від своєчасної сплати авансових платежів, у неподанні звітної документації до контролюючих органів, за умови, що термін сплати конкретного податку чи збору ще не сплив, а відповідний умисел особи встановлено, повинні розцінюватись як попередня злочинна діяльність і кваліфікуватись за ст. ст. 14 або 15 і ст. 212 КК України.

Суб'єктивна сторона даного злочину характеризується умислом. Невиконання чи неналежне виконання службовою особою юридичної особи - платника податків своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, якщо це призвело до несплати юридичною особою податків, зборів, інших обов'язкових платежів, а їхня сума перевищує 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, за наявності інших передбачених законом підстав має кваліфікуватись за ст. 367 КК України.

Мотиви ухилення від сплати обов'язкових платежів, що входять до системи оподаткування, можуть бути різними (корисливі спонукання, бажання задовольнити різноманітні виробничі потреби господарюючого

суб'єкта, кар'єризм тощо) і на кваліфікацію діяння за ст. 212 КК України не впливають. Дії керівників підприємств, установ, організацій, які дали підлеглим службовим особам розпорядження підписати чи подати до контролюючих органів недостовірні документи або не сплачувати обов'язкові платежі взагалі чи сплачувати їх не у повному обсязі, а також дії службових осіб, які виконали такі незаконні розпорядження, мають кваліфікуватися за ч. 2 ст. 212 КК України як ухилення від оподаткування, вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Дії службових осіб різних юридичних осіб - суб'єктів підприємництва та громадян-підприємців - мають кваліфікуватися як вчинені за попередньої змовою групою осіб у випадках укладення ними цивільно-правових угод, під час виконання яких кожна із сторін ухиляється від сплати належних з неї обов'язкових платежів до бюджетів чи державних цільових фондів. Якщо згідно з укладеною угодою це має зробити лише одна із сторін, дії службової особи іншої сторони чи громадянина-підприємця, що підписали таку угоду, повинні кваліфікуватися як пособництво ухиленню від сплати податків і зборів, виконавцем якого визнається службова особа того суб'єкта підприємництва або той громадянин-підприємець, які не сплатили обов'язкові платежі податкового характеру.

Дії інших осіб, зобов'язаних сплачувати податки і збори, можуть кваліфікуватися як вчинені за попередньою змовою групою осіб лише у тому разі, коли вони згідно із законом повинні сплачувати обов'язкові платежі спільно (наприклад, якщо майно - об'єкт оподаткування - належить з правом спільної власності двом або більшій кількості осіб).

Підводячи підсумки дослідження проблематики встановлення комплексу причин невиконання податкового обов'язку суб'єктами підприємницької діяльності зазначимо, що під притягненням до юридичної відповідальності слід розуміти як певну стадію (адміністративного,

фінансового, кримінального) переслідування шляхом винесення уповноваженим державним органом вмотивованої постанови про факт вчинення дії. Яка суперечить нормам чинного законодавства. Детальне дослідження даного суспільно небезпечного економічного проступку дає більш повне уявлення про нагальну необхідність удосконалення норм чинного адміністративно- та кримінально-правового законодавства у сфері провадження підприємницької діяльності.

Використовуючи світовий досвід адміністрування податків, який віддає перевагу добровільній сплаті платниками податків, ми пропонуємо заходи, які будуть сприяти не тільки розв'язанню проблеми уникнення причин неправомірної діяльності у сфері оподаткування: 1) завчасне та обов'язкове інформування громадськості про діючі та майбутні закони податкового законодавства як елементи справедливого забезпечення перерозподілу суспільного продукту у державі; 2) посилення роботи фіскальних органів щодо руйнування схем ухилення від оподаткування з метою забезпечення правильного та точного розуміння платниками податків необхідності правомірної діяльності; 3) вдосконалення механізмів і методів здійснення податкового контролю з метою зменшення перевірок суб'єктів господарювання та підвищення їх якості тощо.

Отже, пропозиції щодо поліпшення податкового контролю в сфері оподаткування дадуть змогу уникати чи мінімізувати причини вчинення правопорушень, легалізувати доходи тіньового сектора економіки і тим самим збільшити дохідну частину державного та місцевих бюджетів України.

Розділ III

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІНІМІЗАЦІЇ ПРИЧИН ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Посилення заходів адміністративного контролю щодо суб'єктів підприємницької діяльності

У сфері державного управління головним завданням державних органів є забезпечення законності власних дій і, зокрема, застосування засодів адміністративного примусу до суб'єктів підприємництва чи звільнення від адміністративної відповідальності. Правомірність урізних сферах державного управління забезпечують трьома основними способами: проведенням контролю, здійсненням нагляду й за допомогою звернень громадян.

Проте цим конкретним юридично значущим діям передують утворення певного економічного підґрунтя правомірної поведінки членів суспільства, переконання, яке виявляється в попередженні, роз'ясненні, вихованні, а також в утворенні певних моральних стимулів законослухняної поведінки суб'єктів державного управління. Їх також слід розглядати як способи забезпечення законності в державному управлінні.

Діяльності щодо забезпечення законності в процесі застосування заходів адміністративного контролю та відповідальності надають державно-правового характеру, а органи, що її здійснюють (органи виконавчої влади, національна поліція, прокуратура, різні державні інспекції, служби, суди, деякі громадські утворення тощо), наділяють юридично-владними повноваженнями. Таку діяльність вважають способами забезпечення законності. Кожний із цих способів має притаманні тільки йому риси, закріплені відповідними нормативними актами, та реалізується за допомогою спеціальних методів. Разом з тим, ці способи пов'язані між собою єдністю мети – забезпечити суворе додержання вимог законності всіма суб'єктами державного управління у впливі на суб'єктів підприємницької діяльності.

Забезпечення правомірності застосування заходів адміністративної відповідальності в державному управлінні досягається в процесі повсякденної діяльності державних органів і знаходить своє зовнішнє відображення в припиненні порушень законів і дисципліни; здійсненні заходів щодо ліквідації причин і умов, які їх породжують; відновленні порушених прав і законних інтересів громадян, громадських організацій; притягненні до відповідальності та покаранні осіб, винних у порушенні законності й дисципліни; створенні атмосфери невідворотності покарання за порушення вимог законності й дисципліни; вихованні працівників апарату управління в дусі суворого додержання наявних правил.

Цим забезпечують додержання законності кожною ланкою державного управління, кожним службовцем з метою організації їх чіткої роботи, підтримання державної дисципліни, а також охорону й захист прав і свобод громадян, інтересів юридичних осіб у повсякденній діяльності апарату управління.

Застосування заходів адміністративної відповідальності стосовно суб'єктів підприємництва у процесі контролю є основним способом забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні, один із найважливіших елементів державного управління, а також мінімізації причин учинення незаконних дій суб'єктами підприємництва. Без організації та здійснення контролю неможлива належна робота державного апарату, інших підконтрольних державних структур. Контроль також є одним із основних дисциплінуючих чинників поведінки громадян. У державному управлінні контроль поширюється на всі сфери: народне господарство, соціально-культурну, адміністративно-політичну діяльність, міжгалузеве державне управління. Саму контрольну діяльність здійснюють шляхом перевірок, планових і позапланових ревізій, обстежень, витребування звітів, проведення рейдів, оглядів тощо.

Головними напрямками здійснення контролю в сфері державного застосування адміністративної відповідальності є: 1) додержання планової, фінансової, ціноутворюючої, договірної, технологічної, виконавчої, трудової та інших видів державної дисципліни; 2) використання державних ресурсів; 3) виконання природоохоронного законодавства; 4) підбір і розміщення кадрів у державному секторі; 5) виконання соціальних програм та ін.

Контрольна діяльність включає низку послідовних дій, які можна розділити на три стадії: підготовчу, центральну (або аналітичну) та підсумкову. В свою чергу, вони самі наповнюються конкретними стадіями-діями.

На підготовчій стадії: 1) обирають об'єкт контролю; 2) визначають предмет контролю (встановлюють, що саме слід перевірити); 3) встановлюють засоби здійснення контролю; 4) підбирають (призначають) осіб, які здійснюватимуть контроль; 5) складають плани його проведення.

На центральній (аналітичній) стадії здійснюють збирання й оброблення інформації. Зібрану інформацію (часто одержану з різних джерел) аналізують, порівнюють із реальним станом справ на об'єкті, який перевіряють.

До підсумкової стадії належать такі дії, як: 1) прийняття рішення за результатами контролю; 2) доведення його до адресата (а в необхідних випадках і до відома громадськості, правоохоронних органів, інших осіб, зацікавлених у результатах контролю); 3) надання допомоги підконтрольній структурі в наведенні порядку на об'єкті; 4) контроль за виконанням рішень, прийнятих за підсумками контролю.

Контролю притаманні свої принципи. До них належать: 1) універсальність (це означає, що контроль має охоплювати всі ділянки державного, господарського та соціально-культурного будівництва); 2) систематичність (проводиться не одноразово, час від часу, а за певною

схемою, постійно); 3) безсторонність (досягається шляхом покладення завдань контролю на осіб, які не зацікавлені в його результатах); 4) реальність (забезпечується наявністю необхідних кваліфікованих кадрів контролерів); 5) дієвість, оперативність, результативність (припускають швидке проведення контрольних дій контролюючим органом у разі одержання повідомлень про порушення, запобігання правопорушенням і причинам, що їм сприяли, своєчасне вжиття заходів щодо їх усунення, притягнення у відповідних випадках винних до відповідальності); 6) гласність (дозволяє, а в деяких випадках і стає обов'язком доведення результатів контролю до відома громадськості або правоохоронних органів, інших осіб, зацікавлених у результатах контролю).

Контроль можна класифікувати: за органами, які його здійснюють; за сферою діяльності, яка підлягає контролю; за формами його проведення. Контроль здійснюють: 1) органи законодавчої влади (Верховна Рада України); 2) Президент України та його Адміністрація; 3) представницький орган АРК — Верховна Рада АРК; 4) органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів України, Рада міністрів АРК, міністерства, державні комітети та інші центральні органи виконавчої влади, місцева державна адміністрація, адміністрація підприємств, установ, організацій); 5) судові органи (Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, арбітражні суди); 6) спеціальні контролюючі органи — державні інспекції та служби (пожежна, санітарна, автомобільна та інші інспекції, Державна податкова адміністрація, Державна митна служба тощо); 7) органи місцевого самоврядування (місцеві ради та їх виконавчі органи).

За сферою діяльності, яка підлягає контролю, контроль поділяють на відомчий, міжвідомчий і над (або поза) відомчий.

Відомчий контроль здійснюють міністерства та відомства всередині відповідної структури (тому його ще називають внутрішньовідомчим або

просто внутрішнім контролем). Такий контроль тісно пов'язаний із завданнями, що стоять перед міністерствами й відомствами. Загальні питання його організації та проведення регулює Порядок здійснення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади внутрішнього фінансового контролю. Відповідно до цього акта в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади створюються і функціонують самостійні внутрішньовідомчі контролюючі структури – контрольно-ревізійні підрозділи, завданням яких є перевірка фінансово-господарської діяльності підпорядкованих їм державних (казенних) підприємств, установ і організацій. Порядок організації і проведення ревізій та перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій визначається інструкціями, які затверджують керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади України.

Здійснюючи керівництво відповідними сферами управління, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції видають акти, організовують і контролюють їх виконання. Повноваження цих органів, у тому числі й контрольні, закріплено в законах, положеннях про відповідні міністерства й відомства, управління (відділи) місцевих органів державної виконавчої влади, статутах державних підприємств, установ і організацій. У міністерствах і відомствах для здійснення контрольних функцій утворюють відомчі інспекції, групи. Контрольні повноваження покладають також на юридичні служби та юрисконсультів.

Сутність міжвідомчого контролю полягає в тому, що його здійснює орган міжгалузевої компетенції за виконанням загальнообов'язкових правил, які діють у відповідній сфері.

Першою особливістю міжвідомчого контролю є те, що він виключає підпорядкованість, тобто здійснюється органом іншої відомчої належності.

Друга особливість такого контролю полягає в тому, що коло питань, яке має право перевіряти орган міжвідомчого контролю, є вузьким, спеціальним, тобто прив'язане до завдань, які стоять перед цим органом. Наприклад, Державний комітет статистики України контролює тільки порядок організації та ведення статистичної звітності міністерствами, державними комітетами та іншими відомствами. Міністерство фінансів України здійснює контроль за використанням грошових коштів, матеріальних цінностей, їх збереженням, контролює стан і достовірність бухгалтерської звітності. Вони не втручаються в інші функціональні повноваження підконтрольного органу.

До міжвідомчого контролю слід віднести й контроль з боку різних спеціалізованих державних інспекцій, служб, комісій, комітетів, управлінь тощо, які структурно входять до складу відповідних міністерств чи відомств. Це пожежна, санітарна, автомобільна та інші інспекції, підрозділи Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації, митної служби, управлінь цивільної авіації та ін. Згідно з наданими їм повноваженнями вони здійснюють контроль за додержанням загальнообов'язкових правил у різних сферах діяльності — промисловості, сільському господарстві, транспорті, охороні природи тощо.

Надвідомчий контроль здійснюють органи загальної компетенції — Кабінет Міністрів України, Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації з питань господарського, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва, незалежно від відомчого підпорядкування об'єктів контролю.

Ще однією характерною рисою зазначених видів контролю є те, що тільки за результатами відомчого й надвідомчого контролю винну особу можна притягнути до дисциплінарної відповідальності за тих обставин, що перевірки здійснюють вищі посадові особи, які наділено правом прийому на

роботу. Результатом проведення міжвідомчого контролю може стати притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Контроль здійснюють у формі перевірок (обстеження й вивчення окремих напрямів фінансово-господарської діяльності, за результатами якої складають довідку або доповідну записку), ревізій (документальний контроль фінансово-господарської діяльності, за наслідками якої складають акт), витребування звітів тощо.

Контроль слід відрізнити від близького до нього виду державної діяльності – нагляду, хоча вони мають деякі спільні ознаки. Їх поєднують єдина мета – забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні, форми здійснення роботи – перевірки, витребування звітів, пояснень тощо, обов'язковість вказівок. Але контроль, на відміну від нагляду, проводиться повсякденно й безперервно широким колом органів.

Головне ж, чим відрізняється контроль від нагляду, – це те, що контролюючий орган має право втручатися в оперативну діяльність підконтрольного об'єкта (іноді підміняючи собою керівний орган цього об'єкта) й самостійно притягувати правопорушників до юридичної відповідальності, в той час як прокуратуру позбавлено таких можливостей.

Наприклад, органи пожежного, санітарного нагляду, ветеринарного контролю можуть прийняти рішення про призупинення (за наявності підстав для цього) роботи підконтрольного їм об'єкта до усунення виявлених ними правопорушень. Такі їх дії фактично прирівнюються до управлінської діяльності адміністрації цих об'єктів або вищих відносно них органів. Крім того, вони можуть самостійно притягати до адміністративної відповідальності винних у порушенні правил посадових осіб об'єктів, експлуатацію яких призупинено.

Державні органи, здійснюючи нагляд, тільки ставить питання про усунення виявлених нею порушень законодавства. Державний орган видає

подання про усунення порушень закону або вносить постанову про дисциплінарне провадження, провадження в справі про адміністративне правопорушення або про порушення кримінальної справи щодо винних осіб, але самостійно ніяких конкретних дій щодо ліквідації (припинення) протиправної ситуації не здійснює. Конкретні дії щодо наведення порядку здійснюють компетентні посадові особи – сама особа, винна у вчиненні правопорушення, або вища посадова особа, яка має право втручатися в оперативну діяльність підконтрольного їй об'єкта.

Слід відзначити, що наведені ознаки, притаманні контролюючим органам, не завжди представлені в повному обсязі. Чинне законодавство знає випадки, коли контролюючі органи мають наглядові повноваження, а в діяльності прокуратури виявляються елементи контролю. Наприклад, органи внутрішніх справ, здійснюючи адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, не можуть самостійно притягати до відповідальності особу, яка порушує правила адміністративного нагляду (притягає суд (суддя)).

До речі, в ст. 1 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» законодавець, всупереч назві цього нормативного акта, визначає адміністративний нагляд як систему тимчасових заходів спостереження й контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюють органи внутрішніх справ. Це свідчить про те, що законодавець нечітко проводить межу між цими двома видами діяльності державних органів[75, с.14].

У свою чергу, письмовий припис прокурора про усунення порушень закону згідно зі ст. 22 Закону України «Про прокуратуру» підлягає негайному виконанню, тобто прокурор у цьому разі фактично втручається в оперативну діяльність підприємства, організації, установи, перериваючи протизаконний перебіг подій. Тут законодавець виключає свободу вибору поведінки

адресата, що можливо під час застосування прокурором інших форм реагування. Але прокурор, як і раніше, самостійно не може притягти винну посадову особу до відповідальності за невиконання припису.

У спеціальній літературі згадують адміністративний нагляд, до якого відносять діяльність державних інспекцій і служб, виходячи з того, що ця діяльність, на відміну від прокурорського нагляду, має за мету не тільки попередження протиправних дій, усунення причин і умов, що сприяють правопорушенням, а й застосування заходів адміністративного примусу, в тому числі адміністративної відповідальності, в разі виявлення порушень загальнообов'язкових правил у сфері діяльності відповідної інспекції чи служби. Характерним є і те, що інспекції та служби самостійно застосовують адміністративно-примусові заходи відповідно до КпАП, спеціальних законів і положень про адміністративні правопорушення, в межах покладених на них завдань втручаються в оперативну діяльність органів, які перевіряють (призупиняють або забороняють роботу підприємств чи їх окремих підрозділів, агрегатів, використання сировини чи матеріалів, зупиняють операції за рахунками в банках тощо).

Контроль з боку цих органів відрізняється від контролю в загальновизнаному розумінні ще й тим, що державні інспекції і служби не мають права застосовувати заходи дисциплінарної відповідальності.

Отже, контроль можна охарактеризувати як складову частину (елемент) управління, що забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції, законів України, інших нормативних актів, додержання дисципліни й правопорядку та полягає у втручанні контролюючих органів у оперативну діяльність підконтрольних органів, наданні їм обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо підконтрольних органів.

Нагляд же має за мету виявлення та попередження правопорушень, усунення їх наслідків і притягнення винних до відповідальності, без права втручатися в оперативну й господарську діяльність піднаглядних об'єктів, зміни чи скасування актів управління.

Звернення громадян є особливим способом забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні, який суттєво відрізняється від контролю та нагляду. Відмінність між ними полягає в тому, що ініціаторами перевірок тут виступають не державні утворення (їх посадові особи), а громадяни. Звертаючись до компетентних органів із заявами та скаргами, вони сигналізують про виявлені ними порушення законності й дисципліни, тим самим дозволяючи повноважним органам розібратися в суті справи, притягнути, якщо на це є підстави, до відповідальності винних. Звернення громадян за захистом своїх прав у компетентні органи є важливим засобом забезпечення їх прав і свобод, законності й дисципліни в цілому.

В юридичній літературі виділяють і громадський контроль, до якого відносять контроль з боку різних громадських угруповань — профспілок, трудових колективів, партій, рухів тощо, а також окремих громадян. Але й тут також відсутні такі важливі ознаки контролю, як право втручатися в оперативну діяльність підконтрольних і право самостійно притягати винних до правової відповідальності. Водночас слід відзначити, що окремі громадські утворення мають істотні контрольні повноваження.

Досліджуючи правомірність у підходах органів державної влади до застосування заходів адміністративної відповідальності, нами досліджено також основні та додаткові адміністративні стягнення, встановлені законодавством України, та особливості порядку їх накладення.

Адміністративні стягнення класифіковано за такими критеріями: характер впливу, а саме будь-яке стягнення, що застосовується до юридичної особи, впливає або на її фінансовий та майновий стан, або безпосередньо на

порядок, організацію її діяльності. У процесі дослідження адміністративні стягнення, що застосовуються до суб'єктів господарювання, розмежовано на дві групи:

- до першої групи відносяться стягнення, які впливають, здебільшого, на фінансовий бік діяльності суб'єкта господарювання – фінансові стягнення;
- до другої – стягнення, спрямовані на обмеження, певні зміни в організації виробничої, підприємницької, соціально-політичної діяльності порушника – стягнення організаційного характеру .

Отже, здійснюючи аналіз впливу заходів адміністративного контролю та притягнення до адміністративної відповідальності як засобів мінімізації учинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності, зазначимо наступне. Застосування стягнень фінансового характеру не завжди призводить до бажаного результату. Це зумовлено недостатнім рівнем їх ефективності, який може бути підвищений запропонованими шляхами:

- виходячи з компенсаційної функції адміністративної відповідальності юридичних осіб, розміри основних видів фінансових стягнень (штрафу і пені) повинні встановлюватися залежно від розміру збитків, заподіяних правопорушенням, за винятком тих випадків, коли це об'єктивно неможливо (наприклад, скоєння проступку з формальним складом);
- при закріпленні фінансових стягнень у санкціях правових норм перевага повинна надаватися визначеним санкціям, оскільки це не дозволить уповноваженому органу в кожному конкретному випадку підібрати адекватну міру відповідальності;
- у нормативному порядку необхідно встановити обставини, які компетентний орган повинен враховувати при визначенні розміру фінансового стягнення, а також чітко визначитися з питанням стосовно того, чи має право уповноважений орган у разі виявлення правопорушення застосувати стягнення, чи зобов'язаний його не застосувати.

Однак для подальшого функціонування системи правомірної поведінки суб'єктів підприємницької діяльності у межах функціонування інституту

адміністративної відповідальності цілком достатньо визначених основних семи видів стягнень, до яких потрібно віднести попередження, штраф, конфіскацію, безоплатне вилучення незаконно добутих продуктів моря, зупинення діяльності юридичної особи (певного виду діяльності), анулювання дозволу (ліцензії), припинення юридичної особи. Перелік цих стягнень необхідно визнати не вичерпним та продовжувати у подальшому наукову роботу щодо уніфікації адміністративних стягнень як засобів впливу на мінімізацію неправомірних дій суб'єктів підприємництва.

Виходячи з цього, пропонується створити чітку систему адміністративних заходів уникнення та протидії виникненню причин вчинення правопорушень у сфері підприємництва. Законодавчий механізм такої системи у першу чергу, повинен базуватися на засадах підвищення ефективності застосування адміністративної відповідальності в цілому, а чітке визначення загальних засад і принципів застосування адміністративних стягнень стане гарантом прав та інтересів суб'єктів підприємництва в Україні.

3.2. Посилення кримінальної відповідальності як спосіб впливу на суб'єктів, що здійснюють фіктивну підприємницьку діяльність

Вплив держави на економічні процеси здійснюються через державне регулювання, визначальне місце в механізмі якого належить імперативному правовому регулюванню. Одним із засобів забезпечення реалізації відповідних імперативних приписів у підприємницькій діяльності є інститут юридичної відповідальності. Процеси розвитку та удосконалення національної законодавчої бази пов'язані з невідворотними процесами трансформації суспільства. Сучасний стан розвитку підприємницьких відносин має надзвичайно складний характер. Саме тому, необхідне вироблення дієвих засобів державного регулювання та впливу на відповідні

відносини через застосування ефективного механізму юридичної відповідальності.

За порушення підприємцем вимог, що стосуються організації та здійснення підприємницької діяльності передбачається диференційоване застосування різних заходів відповідальності, таких як цивільно-правова, фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність, кожна з яких може бути застосована в залежності від змісту правовідносин, розміру заподіяної шкоди, ступеня тяжкості та суспільної небезпеки.

Розглянемо особливості механізму застосування кримінальної відповідальності, як виду юридичної відповідальності, за здійснення такого виду неправомірної поведінки як фіктивне підприємництво, яке визначається досить частою передумовою здійснення інших самостійних правопорушень. Згідно з Кримінальним кодексом України (надалі – КК України) фіктивним підприємництвом вважається створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона.

Аналізуючи даний вид неправомірної злочинної діяльності, охарактеризуємо його елементи. Зазначимо, що основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений законодавством порядок здійснення підприємницької діяльності, а додатковим (факультативним) об'єктом можуть бути встановлений порядок оподаткування, отримання кредитних ресурсів, добросовісна конкуренція, право власності тощо.

З аналізу норм КК України є очевидним, що об'єктивна сторона злочину виражається в одній з двох дій: створення чи придбання юридичної особи. Правова сторона таких дій потребує детального опрацювання.

При умові недостатнього вивчення даної проблематики може скластися думку, що ст. 205 КК України встановлюється відповідальність за дії, які з є цілком легальними. При цьому ключовою характеристикою

виступає саме фіктивність як відсутність у осіб, які створили або придбали суб'єкт підприємництва, справжнього наміру здійснювати виробничу чи іншу діяльність, зафіксовану в установчих документах.

Під створенням суб'єкта підприємницької діяльності у ст. 205 КК України слід розуміти вчинення дій, результатом яких має стати юридичне заснування нової, раніше не існуючої організації, котра переслідує мету одержання прибутку як кінцевого злочинного результату. До таких дій належать, зокрема, розробка і прийняття установчих документів, державна реєстрація суб'єктів підприємництва, відкриття банківських рахунків тощо.

Слід зазначити, що якщо особа фактично створила організацію, яка без державної реєстрації займається виробництвом продукції, наданням послуг або виконанням робіт, її дії повинні за наявності для цього підстав кваліфікуватися за ст. 202 КК України. Крім того, не можуть кваліфікуватися за ст. 205 КК України дії особи, яка підробила необхідні для фактичного здійснення підприємницької діяльності юридичною особою документи, оскільки у такому разі суб'єкт підприємницької діяльності не створюється. Відкриття за завідомо підробленими документами, наприклад свідоцтвом про державну реєстрацію юридичної особи банківських рахунків має кваліфікуватись за ч. 3 ст. 358, а якщо ці дії вчинено особою, яка сама їх підробила, – додатково і за ч. 1 або ч. 2 ст. 358 КК України [13, с. 55].

Розглянемо особливості придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. Придбання такого суб'єкта, як зазначає В.Д. Чернадчук, означає набуття права власності на майно юридичної особи як у цілому, так і в тій частині, яка дозволяє фактично керувати діяльністю даного підприємства, впливати на прийняття рішень його керівних органів. Не може визнаватись придбанням суб'єкта підприємницької діяльності одержання за плату чи з інших підстав у

користування установчих документів юридичної особи, її печатки або штампу з правом лише здійснювати від імені такого суб'єкта господарську діяльність [84, с. 48].

Фактичне здійснення тих видів діяльності, які не передбачені установчими документами юридичної особи, не підпадаючи під ст. 205 КК України, тягне застосування інших видів юридичної відповідальності – цивільно-правової (недійсність угоди, вчиненої юридичною особою всупереч встановленій меті її діяльності; скасування державної реєстрації суб'єкта у разі здійснення юридичною особою діяльності, яка суперечить установчим документам і законодавству). У разі приховання суб'єктом підприємництва окремих напрямків своєї реальної фінансово-господарської діяльності з метою ухилення від оподаткування в діях службових осіб такого підприємства вбачаються ознаки не фіктивного підприємництва, а ухилення від сплати податків, визначених ст. 212 КК України.

Аналіз наукових досліджень та судової практики показує, що особи, які скоюють фіктивне підприємництво, можуть або повністю відмовлятися від здійснення тієї офіційної діяльності, котра фіксується в установчих документах юридичної особи, або вести її у мінімальному обсязі, що дозволяє вважати комерційну структуру такою, що насправді функціонує, тобто імітувати підприємницьку діяльність.

Доказами фіктивності конкретного суб'єкта за таких умов, на нашу думку, можуть визнаватися, зокрема: реєстрація підприємства на підставну особу, за підробленими, втраченими документами, за вигаданою юридичною адресою; внесення в установчі документи неправдивих даних про засновників і керівників підприємства або про інші обставини; залучення до протиправної діяльності у формі призначення на посаду керівника реально існуючого громадянина із специфічним соціальним статусом (малозабезпечені, психічно хворі тощо); відсутність ознак діяльності фірми,

зазначеної в установчих документах; короткий термін існування підприємства (як правило, не перевищує одного податкового періоду, що зводить нанівець можливість контролю за його діяльністю; відсутність руху коштів підприємства на його банківських рахунках або, навпаки, занадто великий обсяг фінансових операцій на банківських рахунках підприємства, яке лише нещодавно зареєструвалось.

Дії, які вчинюються від імені фіктивного підприємства, з його використанням і містять ознаки іншого, відмінного від фіктивного підприємництва злочину, повинні діставати самостійну кримінально-правову оцінку. Наприклад, створення фіктивного підприємства нерідко є передумовою для наступного шахрайського заволодіння чужим майном. Вчинене в подібних ситуаціях належить, на нашу думку, кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 190, 205 КК України.

При фіктивному підприємстві легальна форма, притаманна комерційним юридичним особам, може використовуватись для прикриття забороненої діяльності, зайняття якою саме по собі є кримінальне караним. Зокрема, незаконне виробництво чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, незаконне виготовлення і ремонт зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв тощо. Дії винних у таких випадках потрібно кваліфікувати за наявністю для цього підстав за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 205, 263, 307, 310 КК України.

В контексті даного дослідження охарактеризуємо суб'єкт злочину. Отже таким суб'єктом може бути:

- 1) осудна особа, яка досягла 16-річного віку і виступає як засновник або набувач юридичної особи або за допомогою чужих чи підроблених документів реєструє (придбаває) такий суб'єкт;
- 2) службова особа підприємства або організації, яка прийняла рішення про створення чи придбання іншої юридичної особи;

3) засновник юридичної особи, який прийняв таке ж рішення.

Дії особи, на ім'я якої за її згодою було зареєстровано фіктивний суб'єкт підприємництва, можуть кваліфікуватися як пособництво фіктивному підприємству. Якщо така особа брала безпосередню участь у державній реєстрації суб'єкта підприємництва, зокрема, підписувала чи подавала для нотаріального посвідчення установчі документи, її призначено на посаду керівника підприємства тощо, то її дії потрібно розцінювати як співвиконавство у злочині, передбаченому ст. 205 КК України.

Зазначимо, що суб'єктивна сторона такого злочину як фіктивне підприємництво характеризується прямим умислом і спеціальною метою – прикрити незаконну діяльність або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. Такою незаконною діяльністю, на нашу думку, слід вважати: легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом; одержання кредитів нібито для здійснення підприємницької діяльності; ухилення від оподаткування; ведення недобросовісної конкурентної боротьби; залучення коштів населення з їх подальшим використанням у власних інтересах, приховування ролі фактичного інвестора у придбанні певного об'єкта тощо.

На нашу думку, кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 205) є повторність та заподіяння державі, юридичним особам або громадянам великої матеріальної шкоди. Поняттям повторності охоплюється юридична (пов'язана із засудженням) і фактична (не пов'язана із засудженням) повторність дій, передбачених ч. ч. 1 або 2 ст. 205 КК України. Матеріальна шкода може бути заподіяна в результаті: неповернення одержаного кредиту, та відсотків за користування кредитом; використання кредиту не за цільовим призначенням; витрачання коштів, зібраних у населення під час проведення довірчих операцій, на потреби, не передбачені установчими документами підприємства; несплати належних сум податків; припинення діяльності придбаного суб'єкта підприємництва тощо. Фактично матеріальна шкода

спричиняється не стільки створенням або придбанням фіктивного суб'єкта підприємництва, скільки незаконними діями, заради приховування яких і була створена (придбана) дана юридична особа.

Таким чином, відповідальністю у сфері підприємництва є сукупність заходів державного примусу, передбачених нормами права і тягнуть для підприємця негативні наслідки у вигляді позбавлення прав внаслідок порушення ним правопорядку або законних прав та інтересів інших осіб у ході здійснення підприємницької діяльності. Зменшення масштабів фіктивного підприємництва, як неправомірного та шкідливого суспільно-економічного явища, можливе шляхом застосування у законодавстві прогресивних принципів не фіскальної, а стимулюючої державної фінансово-економічної політики шляхом: зменшення загального рівня податкового тягара та податкового тиску на платників податків; забезпечення суб'єктів підприємництва доступними фінансово-кредитними ресурсами; лібералізації та оптимізації державної дозвільної системи, тобто удосконалення всіх державних засобів, що впливають на розвиток легального підприємництва.

Важливою обставиною, яка дає змогу стверджувати, що боржник доведений до банкрутства, за яке настає кримінальна відповідальність, являється момент, з якого є можливість встановити розмір матеріальної шкоди кредиторам. На нашу думку, таких моментів може бути щонайменше два. По-перше, якщо у боржника є майнові активи, що підлягають продажу в ліквідаційній процедурі для часткового задоволення вимог кредиторів, то розмір шкоди можливо визначити після затвердження господарським судом звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу банкрута. Ліквідаційний баланс – це документ, підготовлений за результатами здійснення ліквідаційної процедури арбітражним керуючим (ліквідатором), в якому зазначаються пасиви боржника, що залишились не задоволеними за недостатністю майна банкрута. По-друге, якщо у боржника майнові активи відсутні, то розмір шкоди кредиторам можна встановити в період здійснення ліквідаційної процедури до затвердження ліквідаційного балансу.

Щодо моменту з якого злочин вважається закінченим. У науково-практичному коментарі до ст.219 КК України [49] зазначено, що злочин вважається закінченим з моменту настання наслідків– великої матеріальної шкоди кредиторам або державі.

На нашу думку, не можна однозначно відповісти на питання про момент закінчення злочину, посилаючись лише на момент настання одного наслідку у вигляді великої матеріальної шкоди. Така думка ґрунтується на тому, що кримінальна відповідальність за ст.219 КК України настає також при наявності факту банкрутства. Одна лише велика матеріальна шкода державі чи кредиторам, яка виникла в результаті господарської діяльності підприємства-боржника без наявності юридичного факту банкрутства не утворює складу злочину - доведення до банкрутства. Визнаний судом факт банкрутства разом із фактом встановленого судом розміру грошових вимог, що не сплачені кредиторам за результатами ліквідаційної процедури є мінімально-достатніми для кваліфікації саме цього злочину.

З другого боку, у разі, коли власником та службовими особами боржника від імені юридичної особи напрацьовано боргових зобов'язань перед кредиторами та державою, а юридичну особу вони залишили покинутою без майнових активів, то про велику матеріальну шкоду можна робити висновок раніше, ніж судом затверджується ліквідаційний баланс. Але без визнання судом такого боржника банкрутом не можна говорити про доведення до банкрутства. Отже, слід вважати, що злочин є закінченим з моменту визнання господарським судом юридичної особи-боржника банкрутом та наявності доказів великої матеріальної шкоди кредиторам або державі.

Уразі коли боржник є покинутим, то до визнання боржника банкрутом скоріше можна говорити про шахрайство, а дії власника та службових осіб кваліфікувати за ст.190 КК України як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Юридична особа у даному випадку використовується власником чи

службовою особою як засіб та спосіб доступу до чужого майна та коштів через укладання цивільно-правових угод, але без мети виконання своїх зобов'язань. за ст.219 КК України.

Отже, коли засновники (учасники) боржника – юридичної особи, власник майна, центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень не виконують свій обов'язок щодо застосування своєчасних заходів для запобігання банкрутству (відновлення платоспроможності) підприємства-боржника, то вони, таким чином, здійснюють дії (бездіяльність), які доводять боржника до банкрутства. Тобто, об'єктивно наслідком нездійснення обов'язків – є стійка неплатоспроможність та банкрутство.

Як висновок зазначимо, Мотив злочинної поведінки у сфері підприємницької діяльності розуміється як сформований під впливом соціально-економічного середовища та життєвого досвіду фізичних осіб-підприємців та керівників юридичних осіб намір, який є внутрішньою безпосередньою причиною вчинення злочину та виражає особисте ставлення до того, на що спрямоване це діяння. Мотив складається з двох взаємопов'язаних частин: змістовної і динамічної. Змістова сторона мотиву вказує на задум, яким насправді керувалася особа при постановці конкретної мети та виборі протиправного шляху її досягнення. Це те, заради чого в дійсності вчиняється злочин, його безпосередня причина. Через змістовну сторону мотиву виражається спрямованість особистості, її інтереси, схильність мислити і готовність діяти у певний спосіб. Предметний зміст мотиву пов'язаний з умислом і метою ймовірного посягання, обмірковуванням його доцільності. Енергетичну сторону мотиву утворюють емоції і почуття, що збуджують вольову активність та підтримують стан готовності до цілеспрямованих дій. Емоційне переживання злочинного наміру рухає вольовим процесом у певному напрямі.

Таким чином, мотиви одночасно виступають підставою (причиною) і рушійною силою цілеспрямованої поведінкової активності, а отже є безпосередньою причиною вчинення конкретного злочину (неналежного поводження із державними фінансовими ресурсами (бюджетними позиками). Ухилення від нарахування та сплати податків, фіктивної підприємницької діяльності, доведення до банкрутства тощо.). Соціально-економічна основа причин вчинення конкретних посягань осіб полягає у намаганні: незаконного збагачення – як основного мотиву у сфері підприємницької діяльності та ряду інших другорядних мотивів.

Причиною злочину у підприємстві є діалектична взаємодія криміногенних факторів соціально-економічного середовища (зовнішніх умов) і антисупільних властивостей особи (внутрішніх умов), яка призводить індивіда до вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом як злочинне. Розкриття причини злочину безпосередньо пов'язане з проникненням у механізм злочинної поведінки. Під останнім розуміють зв'язок і взаємодію зовнішніх факторів об'єктивної дійсності та внутрішніх психічних процесів і станів, що детермінують рішення вчинити злочин, скеровують і контролюють його виконання.

Сформовані у даному підрозділі випускної кваліфікаційної роботи авторські пропозиції щодо законодавчого формування моделі уникнення неправомірної діяльності у підприємстві повинні позитивно вплинути на стан справ у економіці нашої держави та дати можливість мінімізувати кримінальні прояви у підприємницькій діяльності у межах економічної системи України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У виконаній випускній кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано новий підхід до вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні причин вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності в Україні.

1. В умовах переходу України до ринкової багатоукладної економіки, коли проголошено свободу підприємництва, заохочується конкуренція, здійснено лібералізацію цін і зовнішньоекономічної діяльності, значна кількість діянь у сфері підприємницької діяльності були визнані правомірними, що є позитивним моментом для розвитку підприємницької ініціативи. Водночас нова економічна ситуація породила нові причини суспільно небезпечної поведінки в системі підприємницької діяльності.

2. З'ясування об'єктивних та суб'єктивних причин неправомірної поведінки у сфері підприємництва дозволило проаналізувати категорії адміністративних проступків та злочинів у сфері підприємницької діяльності як умисних діянь (дій або бездіяльності), що заподіюють шкоду суспільно-економічним відносинам, які складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів, робіт і послуг та інших елементів структури комерційної діяльності.

3. Здійснивши всебічний комплексний аналіз соціально-економічних процесів в Україні розкрито сутність окремих передумов вчинення правопорушень у сфері підприємництва та їх вплив на сучасний економічний стан, що сприяє встановленню факторів та з'ясуванню механізму дії деструктивних, руйнівних процесів, їх взаємозв'язку, а також простежити негативний вплив на стан економіки і соціальних відносин в країні. Визначено соціальні деформації безпосередньо у сфері підприємницької діяльності, пов'язані з етапами її відродження, формування, створення власного соціального об'єднання підприємців. Встановлено, що причини учинення злочинів у сфері підприємницької діяльності становлять велику сукупність передумов соціального, політичного, економічного характеру та є

шкідливими для економіки будь-якої держави, оскільки вони характеризуються складністю, підступністю, латентністю, поширеністю та різноманітними формами вияву. Саме тому національний законодавець, намагається створити надійні перепони посяганням на відносини підприємництва в державі шляхом визначення способів мінімізації таких злочинів.

4. Визначено, що відповідальністю у сфері підприємництва є сукупність заходів державного примусу, передбачених нормами права і тягнуть для підприємця негативні наслідки у вигляді позбавлення прав внаслідок порушення ним правопорядку або законних прав та інтересів інших осіб у ході здійснення підприємницької діяльності. Посилення засобів юридичної відповідальності можуть впливати на зменшення масштабів фіктивного підприємництва, як неправомірного та шкідливого суспільно-економічного явища.

5. Причиною вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності є високий рівень податкового навантаження у частині передачі державі частки власних фінансових ресурсів. Застосування у законодавстві прогресивних принципів не фіскальної, а стимулюючої державної фінансово-економічної політики шляхом: зменшення загального рівня податкового тягара та податкового тиску на платників податків; забезпечення суб'єктів підприємництва доступними фінансово-кредитними ресурсами; лібералізації та оптимізації державної дозвільної системи, тобто удосконалення всіх державних засобів, що впливають на розвиток легального підприємництва.

6. Як можливість мінімізації вчинення правопорушень вбачається нами доцільним у системі чинного законодавства закріпити перелік юрисдикційних органів, уповноважених накладати на суб'єктів господарювання адміністративні стягнення, а також загальні засади процедури накладення і виконання всіх видів адміністративних стягнень. Реалізація викладених

пропозицій, з одного боку, дозволить підвищити ефективність такого важливого інструменту державного управління, як адміністративна відповідальність суб'єктів підприємництва, а з іншого – слугуватиме гарантією прав та інтересів юридичних осіб, стосовно яких державними органами можуть бути застосовані адміністративні стягнення.

7. Пропонується оновлення системи законодавства, суттю якого є закріплення основ законодавства про адміністративну відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Обравши такий шлях, можна отримати наступні переваги: 1) напрацювати ряд загальних положень, які стосуються адміністративної відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності, врахувати та об'єднати норми, що безпосередньо встановлюють відповідальність суб'єктів господарювання і вже апробовані на практиці; 2) новий закон може містити застереження щодо застосування норм загальної частини КУпАП. Притягнення до адміністративної відповідальності суб'єктів господарювання встановить межу між адміністративною відповідальністю громадян і колективних організацій; 3) розробка і прийняття невеликого нормативного акта є завданням більш простим, ніж проведення кодифікації всіх норм про адміністративну відповідальність суб'єктів господарювання шляхом включення їх у КУпАП, яка, крім згаданої розробки, потребуватиме ще й детального узгодження нових і вже існуючих положень. Це дозволить скоротити термін, необхідний для розробки та прийняття такого закону, врахувати доробки, отримані при застосуванні адміністративної відповідальності суб'єктів господарювання на практиці; 4) прийняття окремого закону про адміністративну відповідальність суб'єктів господарювання не виключає можливості проведення в майбутньому всеохоплюючої кодифікації і включення закріплених у ньому положень до єдиного кодифікаційного акта.

8. Серед причин вчинення правопорушень визначається нами доведення до банкрутства як умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або

службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредиторю.

9. Через класифікацію злочинів, що вчиняються у сфері підприємницької діяльності, визначено причини учинення таких злочинів, а самі злочини розподілено на такі групи: 1) злочини проти порядку здійснення державою фінансової діяльності; 2) злочини проти встановленого порядку обігу цінних паперів та інших документів; 3) злочини проти встановленого порядку здійснення зовнішньоекономічної діяльності; 4) злочини проти порядку зайняття підприємницькою діяльністю; 5) злочини проти прав і законних інтересів кредиторів; 6) злочини проти добросовісної конкуренції; 7) злочини проти прав і законних інтересів споживачів; 8) злочини проти встановленого порядку приватизації; злочини у сфері ухилення від оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / М.М. Довгополов, А.П. Купін. – К.: Центр навч. л-ри, 2016. – 216 с.

2. Адміністративне право України: законодавчі визначення: слов.-довід. / Ін-т права ім. В. Сташиса Класич. приват. ун-ту; укл. Р.А. Калюжний, С.В. Петков. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 220 с.
3. Адміністративне право України: навч. посіб. / В.К. Шкарупа. – К.: Вид. А.В. Паливода, 2005. – 368 с.
4. Адміністративне право України . Підручник для юрид. вузів і фак. / За ред. Ю.П. Битяка. – Харків: Право, 2011. – 528 с.
5. Адміністративне право України: підручник. – Вид 2-ге, змін. і доп. / За ред. Т. О. Коломоєць. – К.: Істина, 2012. – 528 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво „Юридична думка”, 2004. – 584 с.
7. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств: Навч. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко. – К.: Знання-Прес, 2006. – 287 с.
8. Беляневич В. Е. Науково-практичний коментар господарського процесуального кодексу України (із змінами і доповненнями). [Текст] / В. Е. Беляневич // К.: Юстініан, – 2014. – 564 с.
9. Боротьба зі злочинністю у сфері підприємницької діяльності: Кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми) / В.І. Борисов, Ф.А. Лопушанський та ін. – Х.: Право, 2011. – 262 с.
10. Бюджетний кодекс України: Закон від 8 липня 2010 р. №5430-Х. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
11. Берзін Л. Визначення складу та розміру доходу в злочинах у сфері господарської діяльності// Право України, час і право. – 2003. - №7. – С. 98-104.
12. Васильцева О.О. Етапи господарської діяльності, на яких вчинюються злочини у сфері банкрутства // Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю на етапі реформування кримінального судочинства:

- Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 14-15 травня 2002 р. м. Запоріжжя: У 2 ч. – Запоріжжя: Юридичний ін-т МВС України, 2002. – Ч.1. – С. 129-131.
13. Васильцева О.О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за незаконні банкрутства // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2001. – № 4 – С. 220–228.
 14. Васильцева О.О. Суб'єкти кримінальних банкрутств // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2012. – № 2. С. 29–35.
 15. Вабищевич С.С. Підприємницьке право: стан та перспективи розвитку підприємницької діяльності: монографія. У 2 т. / С.С. Вабищевич. – Мінськ: Молодіжне, 2008. – Т.1 – 498с.
 16. Вабищевич С.С. Господарське право/ С.С. Вабищевич, І.А. Маньков. – 5-е вид., Зм. і доп. – Мінськ: Молодіжне, 2011. – 304 с.
 17. Вінник О. М. Господарське право: Навч. посібник. - 2-е вид., змін, та допов. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 766 с.
 18. Воробей П.А. Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність / Воробей П.А. – К. : Укр. акад. внутр. справ, 1996. – 116 с.
 19. Господарський кодекс України: Закон від 16 січня 2003 року №145-ІХ. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
 20. Господарське право України: Навч. посібник. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2001. – 384 с.
 21. Дубинський М. Незаконне використання товарного знака: кримінально-правові аспекти. / М. Дубинський – К.: КНЕУ, 2004. – 310 с.
 22. Дудоров О.О. Ухилення від сплати податків: Кримінально-правові аспекти: Монографія. – К.: Істина, 2006. – 648 с.
 23. Дудоров О.О. Злочини у сфері підприємництва. Навчальний посібник / О.О. Дудоров, М.І. Мельник, М.І.Хавронюк; [за ред. Хавронюка М.І.]. – К.: Атіка, 2001. – 608 с.

24. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: Кримінально-правова характеристика: монографія / О.О. Дудоров. – К.: Юридична практика, 2003. – 154 с.
25. Конституція України від 28 червня 1996 року. Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/>
26. Коваленко В.В. Профілактика економічної злочинності в Україні: концептуальні засади: монографія / В.В. Коваленко. – Харків: В-во Національного університету внутрішніх справ, 2014. – 254 с.
27. Коломоєць Т.О. Законодавство України про адміністративні штрафи: деякі пріоритети реформування / Т.О. Коломоєць. Українське адміністративне право: актуальні проблеми реформування: Зб. наук.пр. – Суми: ВВП „Мрія-1” ЛТД: Ініціатива, 2012. – 282 с.
28. Коломоєць Т.О. Штрафи за законодавством про адміністративні правопорушення України: монографія. / Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя: „ВЕРЖЕ”, 2009. – 241 с.
29. Колпаков В. Стан дослідження проступку в українському адміністративному праві / В. Колпаков // Право України. – 2009. – №6. – С.25–28.
30. Колпаков В.К. Адміністративне право України / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.:Юрінком Інтер, 2009. – 544 с.
31. Конституція України. Офіційний текст з постатейними матеріалами. – К.: Праксис, 2017. – 78 с.
32. Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. / За ред. М.І. Мельника, В.А.Клименка. – К. : Юридична думка, 2004. – С. 193.
33. Кримінальне право України: Особлива частина: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [Ю. В. Баулін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. — 605 с.
34. Кримінальне право України. Особлива частина: [підручник] / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.]; за ред. М. І.

- Мельника, В. А. Клименка. – [Вид. 5-те, переробл. та доповн.]. – К.: Атіка, 2009. – 744 с.
35. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Бабій А. П., Доброход І. С., Кармазин Ю. А., Корнієнко В. О. та ін.; за заг. ред. Стрельцова Є. Л. – [4-е вид.] – Х.: Одиссей, 2009. – 496 с.
36. Кримінальний кодекс України: постатейні матеріали та навчально-практичні завдання / І. П. Баглай, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, К. Т. Кравченко, та ін; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – К.: Атіка, 2011. – 640 с.
37. Кримінальний кодекс України від 15 квітня 2001 р., із змінами та доповненнями. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
38. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 р. Ратифікована Україною 17 грудня 1997 р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
39. Кримінальне право України. Особлива частина. За ред. проф. М.І. Бажанова. Київ-Харків. "Юрінком-Інтер". – 2012 – 443 с..
40. Кримінальне право України. Особлива частина: підруч. / За ред. М. І. Бажанова, В.В.Сташиса, В. І. Тація. – Київ – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2002. –154 с.
41. Кушнір П.П. Сплата податків та кримінальна відповідальність / П.П. Кушнір // Вісник прокуратури № 34, 2013. – 532 с.
42. Литвак О.М. Злочинність, її причини та профілактика / О.М. Литвак. – К.: 1997. – 871 с.
43. Навроцький В.О. Господарські злочини: лекції для студентів юридичного факультету / В.О. Навроцький. – Львів, 2013.– 428 с.
44. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук, О. О. Дудоров та ін.; За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [7-е вид., переробл. та допов.]. – К.: Юридична думка, 2010. – 1288 с.

45. Неліп М.І Силовий захист прав людини. / М.І. Неліп, О.О. Мережко. – К.: Наукова думка, 1998. – 187 с.
46. Новий тлумачний словник української мови : [у 3 т.] / [укладачі В. Яременко, О. Сліпущко]. – К. : Вид-во Аконіт, 2013. – Т. 3. – 927 с.
47. Оніщенко Н.М. Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи: Монографія [Текст] / Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко, відп. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2011. – 176 с.
48. Останін В.О. Кваліфікація ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / В.О. Останін. – К., 2004. – 20 с.
49. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2017. – № 13–14, № 15–16, № 17. – ст.112.
50. Популярна юридична енциклопедія / [укладачі В. К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.)]. – К.: Юрінком Інтер , 2003 – 528с.
51. Послуги Державної служби охорони при МВС України : [Електронний ресурс] // Державна служба охорони при МВС України. – 2 лютого 2010. – Режим доступу: <http://www.dso.com.ua/index.php>.
52. Правознавство: [підручник] / [Демський С.Є., Ковальський В.С., Колодій А.М. та ін.] ; під ред. В.В.Копейчикова. – [6-е вид., стер.] – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 736 с.
53. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
54. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні : Закон України 21.12.2013, № 2157-III // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 7. – Ст. 35.

55. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
56. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 524.
57. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 3. – Ст. 23.
58. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція) : Закон України від 12.02.2015 № 191 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 21. – Ст. 133.
59. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України зі змінами та доповненнями // Офіційний вісник України. – 2017. – №29. – Стор.650. – Ст. 214.
60. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р., зі змінами та доповненнями . Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
61. Про заходи щодо забезпечення підтримки та дальшого розвитку підприємницької діяльності : Указ Президента України від 15.07.2000 № 906/2000// Офіційний вісник України. – 2000. – № 29. – Стор. 70. – Ст. 1214.
62. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України від 31.07.2004 № 854/2004 // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 146.
63. Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва : Указ Президента України від 12.05.2005 № 779/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 49. – Стор. 24. – Ст. 3049.

64. Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики : Указ Президента України від 01.06.2005 № 901/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 22. – Стор. 18. – Ст. 1193.
65. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р., зі змінами та доповненнями. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
66. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 серпня 2005 р., зі змінами та доповненнями. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
67. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р., зі змінами та доповненнями. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
68. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15 березня 2006 р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
69. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 28 листопада 2002 р., в редакції від 7.08.2011 р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
70. Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб: Закон України від 15 грудня 2005 р. // <http://zakon.rada.gov.ua/>
71. Про захист прав споживачів: Закон України в редакції від 1 грудня 2005 р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
72. Про деякі питання застосування судами України адміністративного та кримінального законодавства. Постанова Пленуму Верховного Суду № 15 від 8 жовтня 2004 р. Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/> 8
73. Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів: Постанова Пленуму Верховного Суду № 5 від 15 квітня 2005 р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

74. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // ВВР. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
75. Про криміногенну обстановку в Україні за 2012-2018 роки // Режим доступу на www.mvsinfo.gov.ua.
76. Про правові основи підприємницької діяльності / Під ред. Шакуна В.І., Мельника П.В., Поповича В.М. – К.: Правові джерела, 2013. – 223 с.
77. Перепелица А. И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности : комментарий к действующему законодательству/ А.И.Перепелица. – Харьков, 1997. – 223 с.
78. Саєнко В. Види порушень законодавства про бюджетну систему та відповідальність за них /В. Саєнко // Юридичний журнал № 9, 2014. С. 45–51.
79. Саско О.І. Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом (аналіз складу злочину) / О. І. Саско. – Львів., 2007. – 182 с.
80. Саско О. Об'єкт злочину «здійснення операцій з брухтом кольорових і чорних металів без державної реєстрації або спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено законодавством» / О. І. Саско // Юридична Україна. – 2006. – № 5. – С. 100–104.
81. Смирнов А. А. Вплив «тіньової економіки» на економічне становище в Україні // Науково-практична конф. «Боротьба з економічною злочинністю». – Донецьк: ДІВС, 1998. – С. 46– 49.
82. Смирнов А.А. Адміністративне правопорушення та адміністративна відповідальність у сфері господарської та підприємницької діяльності: 36. наук. ст. № 1 / ДІВС МВС України. – Донецьк, 1999. – С. 189– 202.
83. Смирнов А.А. Відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері господарської діяльності // Держава і право: 36. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Вип. 5. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.

Корецького НАН України; Спілка юристів України; Видавничий дім «Юридична книга», 2000. – С. 293-300.

84. Смирнов А.А. Альтернатива правових санкцій інституту преюдиції у сфері господарських відносин // Держава і право: Зб. наук.пр. Юридичні і політичні науки. Вип. 6. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України; Видавничий дім «Юридична книга», 2000. – С. 284– 289.
85. Смирнов А.А. Кримінологічна характеристика злочинів у галузі господарської діяльності // Науковий вісник. – К. Національна академія внутрішніх справ України, 2000. – № 3. – С. 284-289.
86. Смирнов А.А. Загальна характеристика деяких видів злочинів в сфері підприємництва та осіб, що їх вчиняють: Зб. наук. ст. № 3 / ДІВС МВС України. – Донецьк, 2000. – С. 74-86.
87. Смирнов А.А. Злочинність у сфері підприємницької діяльності та її попередження / А.А. Смирнов. – Київ, 2012. – 765 с.
88. Стрельцов Е.Л. Экономическая преступность в Украине: Курс лекций. – Одесса, 2007. – 651 с.
89. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій / А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф.Штанько. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – С. 390.
90. Сучасне кримінальне право України: навчальний посібник / В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько. – К., 2006. – С. 388.
91. Судова практика Верховного Суду України у кримінальних справах: Офіц. вид. / Верховний Суд України; [Відп. ред. П.П. Пилипчук]. – К.: Концерн «Ін Юре», 2007. – 696 с.
92. Таций В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления. Объект и система / В. Я. Таций. – Харьков : Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1984. – 231 с.
95. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: навч.-метод. посіб. / Н. М. Ткаченко. – К : Алерта, 2014. – 54с.

96. Чернадчук В.Д. Щодо відповідальності за порушення бюджетного законодавства: деякі аспекти / В.Д. Чернадчук // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 5. – С.48–49.
93. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січня 2003 року, із змінами та доповненнями. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
94. Хропанюк В.Н. Теорія держави і права: Підручник для вищ. навч. заклад. / В.М. Хропанюк;. – К.: Наукова думка, 2016. – 382 с.
95. Шемшученко Ю. Корінь спільний – справедливість і право// Віче. 1993.– №12(21). – С.9–17.
96. Шкарупа В. Адвокатура в Україні: Навч. посіб. / В. Шкарупа, О. Філонов, А. Титов; За ред. В. Шкарупи. – 2-ге вид., випр.. – К.: Знання, 2008. – 398 с.
97. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – 567 с.